

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**Облік та контроль в управлінні грошовими
коштами та їх потоками на підприємстві**

Допущено до захисту перед ЕК
рішенням кафедри обліку та
аудиту, протокол № 10
від «15» травня 2023 р.

Завідувач кафедри

д.е.н., доц. Засадний Б.А.

Студентки 2 курсу магістратури
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
денної форми навчання
Гоги Юлії Олегівни

(підпис студентки)

Засвідчую, що в цій випускній
кваліфікаційній роботі немає
запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

(підпис студентки)

Науковий керівник:
доктор економічних наук, професор
Гура Надія Олександрівна

(підпис)

Київ – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Грошові кошти та їх потоки як обліково-економічна категорія і об'єкт обліку та звітності в системі управління підприємством	7
1.1. Економічна сутність та класифікація грошових коштів та їх потоків.....	7
1.2. Роль управління грошовими коштами та їх потоками в діяльності підприємства.....	15
1.3. Нормативно - правове регулювання обліку грошових коштів та їх потоків.....	20
РОЗДІЛ 2 Методика та організація обліку грошових коштів та їх потоків і відображення їх у звітності	27
2.1. Методика бухгалтерського обліку грошових коштів.....	27
2.2. Організація обліку грошових коштів та їх потоків і відображення їх у звітності.....	34
2.3. Удосконалення обліку грошових коштів на основі сучасних інформаційних технологій	40
РОЗДІЛ 3 Контроль в обліку та управлінні грошовими коштами та їх потоками.....	44
3.1. Розвиток внутрішнього контролю грошових коштів та їх потоків в умовах сучасного управління підприємством.....	44
3.2. Методи та процедури зовнішнього контролю грошових коштів та їх потоків	54
3.3. Удосконалення інструментів контролю за рухом грошових коштів для підвищення ефективності управління підприємством.....	61
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Актуальність. Грошові кошти є найбільш ліквідною категорією активів, яка забезпечує підприємству свободу вибору дій. Виробничо-комерційний цикл будь-якого підприємства розпочинається і закінчується грошовим потоком. Результативність досягається, коли процес інкасації генерує грошовий потік, на основі якого запускається новий цикл, що забезпечує прибуток. За статистичними даними Національного банку України станом на кінець 1 кварталу 2023 року залишок готівкових коштів, випущених в обіг, в країні складає 685,03 млрд грн, що є в 1,24 рази більше ніж у 1 кварталі 2022 року. Аналітики у сфері фінансової звітності дійшли висновку, що складність системи бухгалтерського обліку приховує грошові потоки та збільшує їх різницю від звітної величини чистого доходу (прибутку). Наголошують, що саме грошові кошти мають бути спрямовані на виплату кредитів, дивідендів, розширення виробничих потужностей.

Розвиток економіки тісно пов'язаний з досягненнями науки та техніки у всіх галузях, до яких варто віднести і новітні методи формування та передачі інформації. Це призвело до еволюції форм розрахунків між суб'єктами господарювання на основі застосування нових платіжних еквівалентів на дному рівні з готівковими та безготівковими коштами. Постійно розширююча практика їх використання викликала необхідність вирішення багатьох теоретичних та практичних облікових завдань.

Вагомий внесок у дослідження проблем бухгалтерського обліку й контролю в Україні внесли такі українські вчені як: Бланк І.О., Бруханський Р.Ф., Бутинець Ф. Ф., Гура Н. О., Засадний Б. А., Кузіна Р. В., Мельник Т. Г., Садовська І. Б., Склярчук І. П., Сук Л. К., Сук П. Л., Швець В. Г. та інші. Свій внесок у розробку та покращення бухгалтерського обліку грошових коштів та управління їх потоками зробили наступні вітчизняні автори: Варавка В. В., Височан О. С., Гура Н. О., Кащенко О. І., Озеран А. В., Петрук О. М., Яцик Т. В. тощо.

Багато матеріалів, присвячених даній проблематиці, досліджено та опубліковано іноземними авторами, наприклад: Бернштейн Л. А., Блек Дж., Ван Хорн Дж. К., Даюсенберрі Дж. С., Майєр Т. та інші.

Проте, незважаючи на великий внесок, зроблений науковцями у розвиток даної проблематики, питання обліку та контролю грошових коштів на підприємстві потребують подальших досліджень.

Метою магістерської роботи є узагальнення теоретичних положень обліку та контролю в управлінні грошовими коштами та їх потоками на підприємстві та розробка практичних рекомендацій з їх удосконалення.

Завданнями роботи є:

- дослідити економічну сутність грошових коштів та їх потоків та надати рекомендації щодо розширення їх класифікації;
- узагальнити роль управління грошовими коштами в діяльності підприємства та розробити заходи щодо його покращення;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання обліку грошових коштів та їх еквівалентів в Україні та в світі і обґрунтувати необхідність його вдосконалення з боку держави;
- описати методику бухгалтерського обліку грошових коштів та надати рекомендації щодо її удосконалення з точки зору використання нових об'єктів грошових коштів;
- узагальнити організацію обліку грошових коштів та запропонувати до використання новітні інформаційні технології для більш прозорого та коректного відображення грошових потоків у фінансовій звітності;
- проаналізувати розвиток внутрішнього контролю грошових потоків в умовах сучасного управління підприємством та розробити дієвий алгоритм його проведення щодо операцій з криптоактивами;
- з'ясувати методи та процедури зовнішнього контролю грошових коштів у сучасній економіці та обґрунтувати важливість його проведення;

- надати рекомендації щодо удосконалення інструментів зовнішнього та внутрішнього контролю операцій з грошовими коштами та їх еквівалентами для підвищення ефективності управління підприємством.

Предметом магістерської роботи виступає сукупність теоретико-методичних та організаційно-практичних засад обліку та контролю в управлінні грошовими коштами та їх потоками.

Об'єктом дослідження є грошові кошти, їх потоки на підприємстві та господарські процеси, пов'язані з їх рухом.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у магістерській роботі були використані загальнонаукові та специфічні методи пізнання. Методи єдності історичного та логічного, теоретичного узагальнення, системний підхід використані при дослідженні генезису категорії «грошові кошти» та трактування її провідними науковцями, вивченні та систематизації нормативно-правової бази регулювання обліку грошових коштів, вивченні інформаційної бази контролю в управлінні грошовими коштами на підприємстві. Метод критичного аналізу застосовано при вивченні законодавчої бази та зарубіжного досвіду обліку та контролю грошових коштів та їх потоків. Також при вивченні організації обліку грошових коштів та відображення їх потоків у звітності були використані методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, порівняння. Наочне представлення статистичних даних та побудова схем відображення теоретичного матеріалу здійснено з використанням методу таблиць та графіків. За отриманими результатами дослідження сформульовано загальні висновки з використанням методу системного аналізу та наукової абстракції.

Інформаційною базою дослідження є теоретичні та практичні положення науковців у сфері економічної теорії, бухгалтерського обліку та контролю, викладені у працях вітчизняних та зарубіжних авторів, монографічна література, нормативно-правові акти в частині регулювання фінансово-господарської діяльності, обліку та оподаткування суб'єктів господарювання, дані бухгалтерського обліку, фінансової, статистичної та податкової звітності вітчизняних підприємств, дані Інтернет-ресурсів.

У **першому розділі** роботи висвітлюється економічна та обліково-аналітична сутність категорії "грошові кошти" та "грошові потоки" та аналізуються різні класифікації грошових потоків. Також проводиться дослідження сучасної системи управління грошовими коштами на підприємствах та з точки зору практичного застосування наводяться напрями її удосконалення. Розглядається ряд нормативно-правових законодавчих актів як в Україні, так і в міжнародному середовищі, та висвітлюється недостатність державного регулювання операцій з новими об'єктами грошових коштів в сфері обліку, контролю та оподаткування.

У **другому розділі** описується методика та організація бухгалтерського обліку грошових коштів та їх еквівалентів для наведення подальших рекомендацій, особливо щодо сучасного аналітичного обліку операцій з електронними грошима. Описується у розрізі практичного застосування в обліку та контролі новітня технологія блокчейн, яка забезпечує безпомилкове та прозоре відображення господарських операцій підприємства. Також обґрунтовується використання сучасної української бухгалтерської програми MASTER: Бухгалтерія для ефективної та продуктивної роботи топ-менеджменту вітчизняних підприємств.

У **третьому розділі** роботи аналізується розвиток внутрішнього та зовнішнього контролю на підприємствах операцій з грошовими коштами, акцентуючи увагу на новітніх розробках засобів та методик контролю операцій з електронними грошима та криптоактивами. Обґрунтовується удосконалення інструментів контролю, а саме наводиться нова структура звіту про рух грошових коштів, опираючись на дискусії науковців та практиків про застосування прямого та непрямого методів його складання.

Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи магістра становить 67 сторінок друкованого тексту, включає 5 таблиць на п'яти сторінках, 8 рисунків (схем та графіків) на восьми сторінках, 6 додатків на шести сторінках, список використаних джерел налічує 108 найменувань.

РОЗДІЛ 1 Грошові кошти та їх потоки як обліково-економічна категорія і об'єкт обліку та звітності в системі управління підприємством

1.1. Економічна сутність та класифікація грошових коштів та їх потоків

Жодне з підприємств, установ чи організацій не може здійснювати свою діяльність без грошей. Грошові кошти – це вісь, навколо якої обертається особисте та економічне життя кожної людини. Це найважливіша рушійна сила всіх ділових угод. У різні періоди часу грошима для різних країн світу служили різні предмети. Це було зумовлено економічними, історичними, соціальними, політичними та культурними умовами країни. Зі зміною часів змінилися і самі грошові кошти, і їх функції, проте вони завжди мали і мають одну, найважливішу особливість, тобто допомагають людині зберігати та накопичувати зароблене майно. Якщо у людини є грошові кошти, можна здійснити будь-який обмін та оплату.

Як зазначив Т. Майєр: «Грошові кошти — це все, що діє як посередник, як вимірювання вартості, як засіб майбутніх платежів або як засіб накопичення ліквідності» [92]. За думкою Ч. Пасса, «грошові кошти - це активи, які часто використовуються як засоби обміну» [99].

Грошові кошти та їх еквіваленти є найбільш мобільними короткостроковими активами компанії; таким чином, платоспроможність, прибутковість і безперервність діяльності компанії залежать від суми грошей та її обороту. Прагнучи до ефективної, прибуткової та постійної діяльності, компанія повинна мати достатні суми грошових активів і вміти правильно ними розпоряджатися, щоб мати можливість постійно покривати заборгованість та інші поточні платежі. Грошовими коштами компанії потрібно розпоряджатися таким чином, щоб вони могли найбільш ефективно отримувати дохід і створювати нові активи.

У вітчизняних та зарубіжних джерелах категорія «грошові потоки» трактується по-різному. Так, на думку американського вченого Л.А. Бернстайна, «термін «грошові потоки» (у прямому сенсі), який не має відповідного тлумачення, позбавлений сенсу» [73]. Компанія може відчувати надходження грошових коштів,

а також відток грошових коштів. Причому ці надходження та відтоки можуть стосуватися різних видів діяльності – операційної, фінансової чи інвестиційної.

Інший американський вчений Дж. К. Ван Хорн вважає, що «грошовий потік компанії є безперервним процесом» [106]. Активи фірми являють собою чисте використання грошових коштів, а її зобов'язання є чистими джерелами. Обсяг грошових активів змінюється з часом залежно від обсягу продажів, інкасації дебіторської заборгованості, капітальних витрат та фінансування.

У Німеччині вчені трактують цю категорію як «Cash-Flow» (касовий потік). «Cash-Flow» дорівнює сумі річного надлишку, внесків до пенсійного фонду та амортизаційних відрахувань. Часто заплановані виплати дивідендів вираховуються з грошового потоку, щоб перейти від можливих до фактичних обсягів внутрішнього фінансування. Амортизаційні відрахування та внески до пенсійного фонду зменшують можливості внутрішнього фінансування, хоча й відбуваються без відповідного відтоку коштів. Фактично ці кошти знаходяться в розпорядженні підприємства і можуть бути використані для фінансування. Отже, грошовий потік може перевищувати річний надлишок у багато разів. «Cash-Flow» відображає фактичний обсяг внутрішнього фінансування [67].

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», до грошових коштів відносять готівку, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання, а еквіваленти грошових коштів – це короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості [20].

Щодо іноземної нормативної бази, то у МСБО 7 “Звіт про рух грошових коштів” зазначено, що грошові кошти та їх еквіваленти включають кошти в касі та депозити до запитання, а також короткострокові, високоліквідні інвестиції, які легко конвертуються у всім відомі суми грошових коштів і які схильні до незначного ризику зміни вартості [19].

Еквівалентами грошових коштів вважають [35]:

- боргові цінні папери, придбані незадовго до їх погашення (іпотечні, ощадні, державні облігації, казначейські зобов'язання, облігації місцевих позик тощо);

- строкові депозити, до погашення яких залишилось менше трьох місяців;
- заборгованість дебіторів, щодо якої існує впевненість у реалізації та яка призначена для перепродажу;
- боргові цінні папери, які утримуються для продажу, та характеризуються стабільністю вартості протягом тривалого часу, впевненістю у тому, що подібна стійкість буде мати місце в майбутньому;
- привілейовані акції, придбані протягом короткого періоду їх погашення з фіксованою датою їх викупу.

За своєю суттю еквіваленти грошових коштів є чимось середнім між грошовими коштами та поточними фінансовими інвестиціями. Виділяють такі особливості еквівалентів грошових коштів [64]:

- здійснюються на коротший термін;
- володіють строком погашення до 3 місяців з дати придбання;
- характерна стабільність вартості та відсоткових ставок в певних умовах, протягом певного часу та впевненість щодо того, що подібна стійкість буде мати місце й в майбутньому;
- швидке перетворення у готівку, тобто вільне конвертування у певні суми грошових коштів;
- це високоліквідні цінні паперами низької прибутковості, але при цьому для них характерна висока надійність;
- наявність незначного ризику зміни вартості.

В останній час дуже швидкого розповсюдження набувають такі види грошових коштів як електронні, а також криптовалюта. Згідно Закону [9] електронні гроші – це одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатocільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей. Носіями електронних грошей можуть бути картки або файли у пам'яті комп'ютера.

Криптовалюта – це цифрові, повністю віртуальні гроші, емісія та операції з якими відбуваються криптографічними методами на основі асиметричного шифрування. Не варто плутати та ототожнювати криптовалюту з електронними грошима. За випуск та обіг криптовалюти не відповідає жоден банк, функціонування системи відбувається в цифровій мережі повністю незалежно від будь-яких урядів – децентралізовано.

Грошові кошти не слід ототожнювати з грошовими потоками. Згідно з МСБО 7, грошові потоки – це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів [19]. У НП(С)БО 1 категорія «грошові потоки» висвітлюється через визначення «рух грошових коштів», що означає надходження і вибуття грошей та їхніх еквівалентів [20].

Надходження – це збільшення готівки та еквівалентів грошових коштів у касі підприємства або на його банківських рахунках. Таке збільшення грошових коштів або їх еквівалентів обумовлено різними причинами, тобто: клієнти перераховують готівку за придбані товари або за надані їм послуги; підприємство отримує позику; відбувається певне збільшення грошових коштів у касі через зміну курсів валюти тощо.

Вибуття готівки – це зменшення грошових коштів у касі підприємства або на його банківському рахунку. Є різні платежі, що підлягають сплаті, наприклад: постачальникам за сировину і матеріали, за виробничі та ремонтні роботи, за виплату винагород, дивідендів тощо.

Прагнучи надати користувачам точнішу інформацію про грошові потоки, варто передавати та аналізувати інформацію щодо них за такими найважливішими критеріями як за видами діяльності та за тривалістю часу.

Поділ загальної діяльності підприємства на три незалежні сфери є дуже важливим у нашій практиці, оскільки позитивний сукупний потік можна отримати, компенсуючи від’ємний грошовий потік від основної діяльності припливом коштів від продажу активів (інвестиційна діяльність) або шляхом залучення банківських кредитів (приклад фінансової діяльності). У такому разі збитки організації будуть замасковані величиною сукупного потоку.

Грошові потоки від операційної діяльності включають надходження та відтоки коштів, що забезпечують виконання основних комерційних та виробничих функцій. При цьому виручка від реалізації продукції в поточному періоді, виручка від реалізації бартеру, аванси, отримані від покупця, погашення дебіторської заборгованості будуть використані як «приплив» коштів.

«Відтік» коштів відбувається у зв'язку з відрахуваннями на рахунках постачальників і підрядників, з виплатою заробітної плати, відрахуваннями до бюджету та позабюджетних фондів, сплатою відсотків за позики, відрахуваннями на соціальну сферу.

Оскільки основний вид діяльності підприємства є основним джерелом прибутку, він також повинен бути основним джерелом грошових коштів.

Грошові потоки від інвестиційної діяльності включають отримання та використання коштів, пов'язаних з придбанням, реалізацією довгострокових активів та доходів і витрат від інвестицій. При цьому надходження грошових коштів пов'язано з реалізацією основних засобів, нематеріальних активів, з отриманням дивідендів, відсотків за довгостроковими фінансовими інвестиціями, з поверненням інших фінансових інвестицій. Вибуття грошових коштів пояснюється купівлею таких активів як основні засоби, нематеріальні активи, інші капітальні вкладення, довгострокові фінансові вкладення тощо.

Оскільки компанія прагне розширити та модернізувати свою діяльність, маючи прибуткове підприємство, інвестування зазвичай призводить до тимчасового вибуття грошових коштів.

Грошові потоки від фінансової діяльності включають надходження грошових коштів від позик або випуску акцій, а також вибуття, пов'язане з погашенням заборгованості за раніше отриманими позиками та виплатою дивідендів. «Приплив» коштів може відбуватися за рахунок короткострокових позик і займів, довгострокових позик і займів, надходжень від випуску акцій, цільового фінансування. «Відтоки» коштів відбуваються у зв'язку з поверненням короткострокових позик, повернення довгострокових кредитів, виплата дивідендів, погашення векселів.

Фінансова діяльність призначена для збільшення коштів, що є в розпорядженні підприємства для фінансового забезпечення основної та інвестиційної діяльності.

За тривалістю в часі грошові потоки можна розділити на короткострокові та довгострокові грошові потоки. Короткострокові грошові потоки зазвичай залежать від циклу діяльності компанії. Тривалість циклу діяльності підприємства може бути визначена:

- періодом обігу запасів, тобто середньою кількістю днів, протягом яких виробляється та реалізується товар;
- періодом обігу дебіторської заборгованості, тобто середньою кількістю днів, протягом яких покривається заборгованість покупців за товари, придбані на консигнаційній основі.

В умовах сучасного конкурентного ринку важливо скрупульозно управляти інформацією про грошові потоки, яка може бути використана внутрішніми та зовнішніми користувачами інформації для прийняття різноманітних рішень. Інформація про грошові потоки, як і будь-яка інша економічна інформація, повинна бути зрозумілою, придатною, надійною, порівнянною та своєчасною. Накопичену інформацію про грошові потоки слід належним чином оцінювати та використовувати.

Формування інформації про довгострокові грошові потоки передбачає визначення зовнішнього попиту компанії на фінансування та прийняття інвестиційних рішень. У цьому випадку слід керувати притоками та відтоками, пов'язаними з інвестиціями та фінансуванням компанії.

Визначення попиту на зовнішнє фінансування ґрунтується на складанні бюджетів та прогнозів грошових потоків. Аналізуючи довгострокові грошові потоки, необхідно оцінювати не тільки обсяги реалізації продукції, собівартість продукції та різні інші витрати, а й прострочену дебіторську заборгованість, несвоєчасне повернення кредиторами позик тощо.

Насправді, чим довший період, тим більший ризик. Таким чином, необхідно дослідити фактори, які впливають на довгострокові грошові потоки (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Фактори що впливають на довгостроковий грошовий потік.

Джерело: складено автором на основі [61, 90].

Проаналізувавши різні класифікації грошових потоків, можна впевнитись, що значний ряд класифікаційних ознак залишається нерозглянутим, а саме:

1) за законністю господарської операції рух грошових коштів та їх еквівалентів можна поділити на законний та незаконний. Незаконним рухом може слугувати отримана виручка або сплата грошових коштів, незадокументовані підприємством, незаконно сплачена заробітна плата тощо;

2) за ступенем інфляції, яка очікується в майбутньому, розрізняється номінальний та реальний грошовий потік. Перший означає грошове надходження та вибуття з урахуванням ступеню інфляції у перспективі, тоді як другий – це чистий грошовий потік без прогнозування рівня інфляції в країні;

3) за прибутковістю руху коштів можна виділити прибутковий та неприбутковий грошові потоки. Прибутковий потік спрямовується на забезпечення

процесів виробництва, постачання, збуту. Неприбутковий потік можна вважати втратою грошових коштів, наприклад: пені, штрафи, неустойки тощо.

На рис. 1.2 наведено розширену класифікацію грошових потоків на підприємстві за розширеними ознаками:

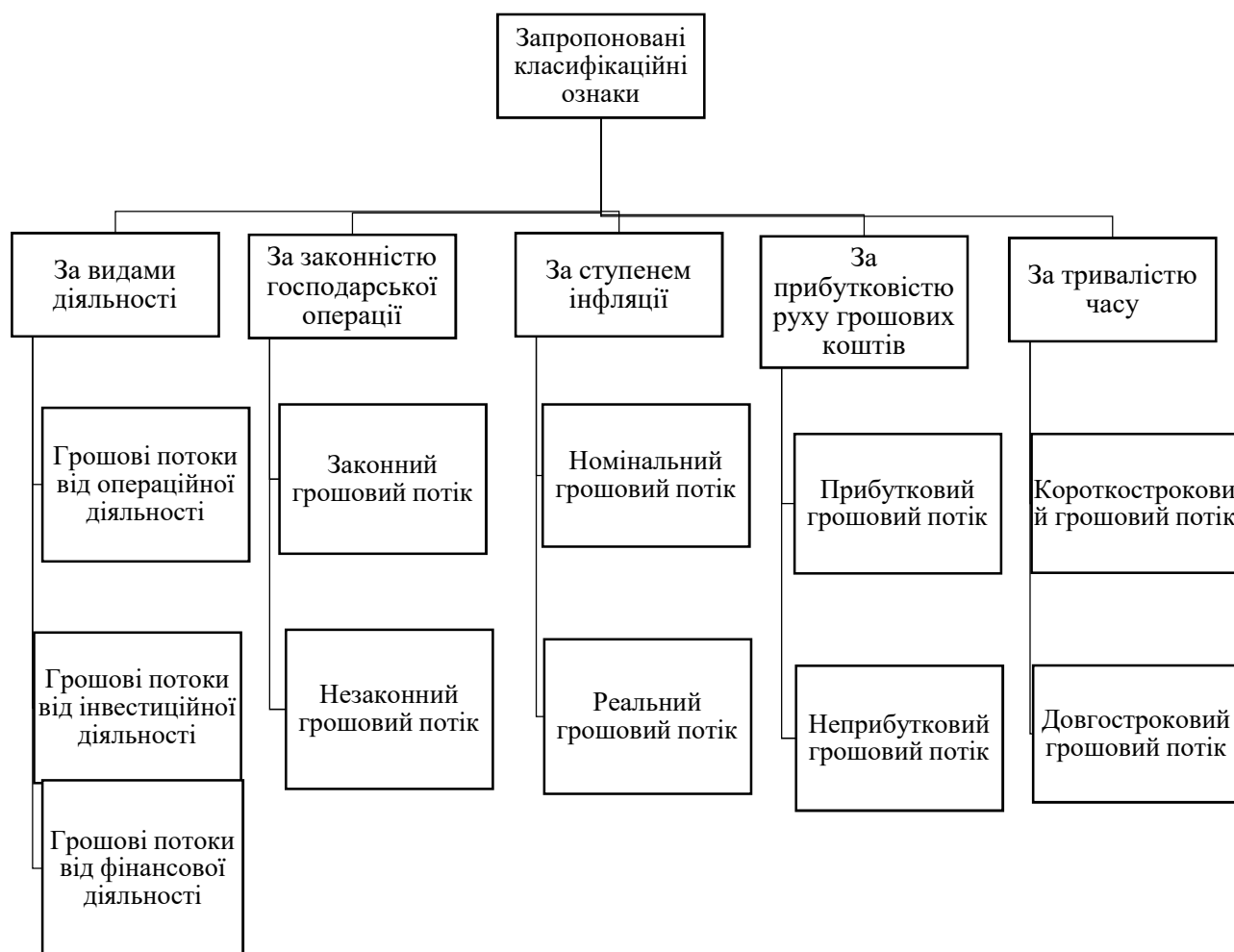

Рис. 1.2 Запропонована класифікація грошових потоків.

Джерело: складено автором на основі [42, 48, 51, 69].

Наведена класифікація дозволяє більш повно враховувати та аналізувати грошові потоки суб'єкта господарювання, які виникають внаслідок різних видів діяльності, з метою ефективного планування та керування ними в подальшому.

1.2. Роль управління грошовими коштами та їх потоками в діяльності підприємства

Умовою ефективного функціонування підприємства в сучасній ринковій економіці є безперервний обіг його коштів. Управління грошовими потоками – одне з головних завдань фінансової роботи підприємства, ефективність організації якого безпосередньо впливає на поточні результати діяльності та перспективні темпи розвитку підприємства.

На думку І.М. Бурденка: «Управління грошовими коштами є невід’ємною частиною управління фінансовим балансом підприємства, що дозволяє забезпечити його оптимальний рівень, зменшити потребу в позиковому капіталі та передбачити і усунути негативний вплив фінансових ризиків» [33].

У своїх дослідженнях В. П. Биховченко [30], В. І. Кузь та Т. О. Кіцен [48] зазначають, що «сукупність усіх цілей, завдань, функцій, методів та інструментів управління дозволяє впливати на проблемні аспекти під час формування позитивних і негативних грошових потоків на різних етапах здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища».

В основі мети управління грошовими потоками лежать дві основні цілі: по-перше, забезпечити платоспроможність підприємства; по-друге, досягти найбільшої ефективності, тобто прибутковості, рентабельності та капіталізації. Цієї мети можна досягти шляхом скорочення витрат оптимізації грошового потоку, тобто забезпечення зростання грошових коштів у вигляді чистого грошового потоку.

Для досягнення поставлених завдань і досягнення головної мети кожна компанія повинна розробити тактичні та стратегічні заходи управління грошовими коштами. Стратегія управління грошовими потоками входить в загальну економічну стратегію підприємства.

Організація системи управління грошовими потоками підприємства поєднує в собі три послідовні етапи, які зображені на рис. 1.3:

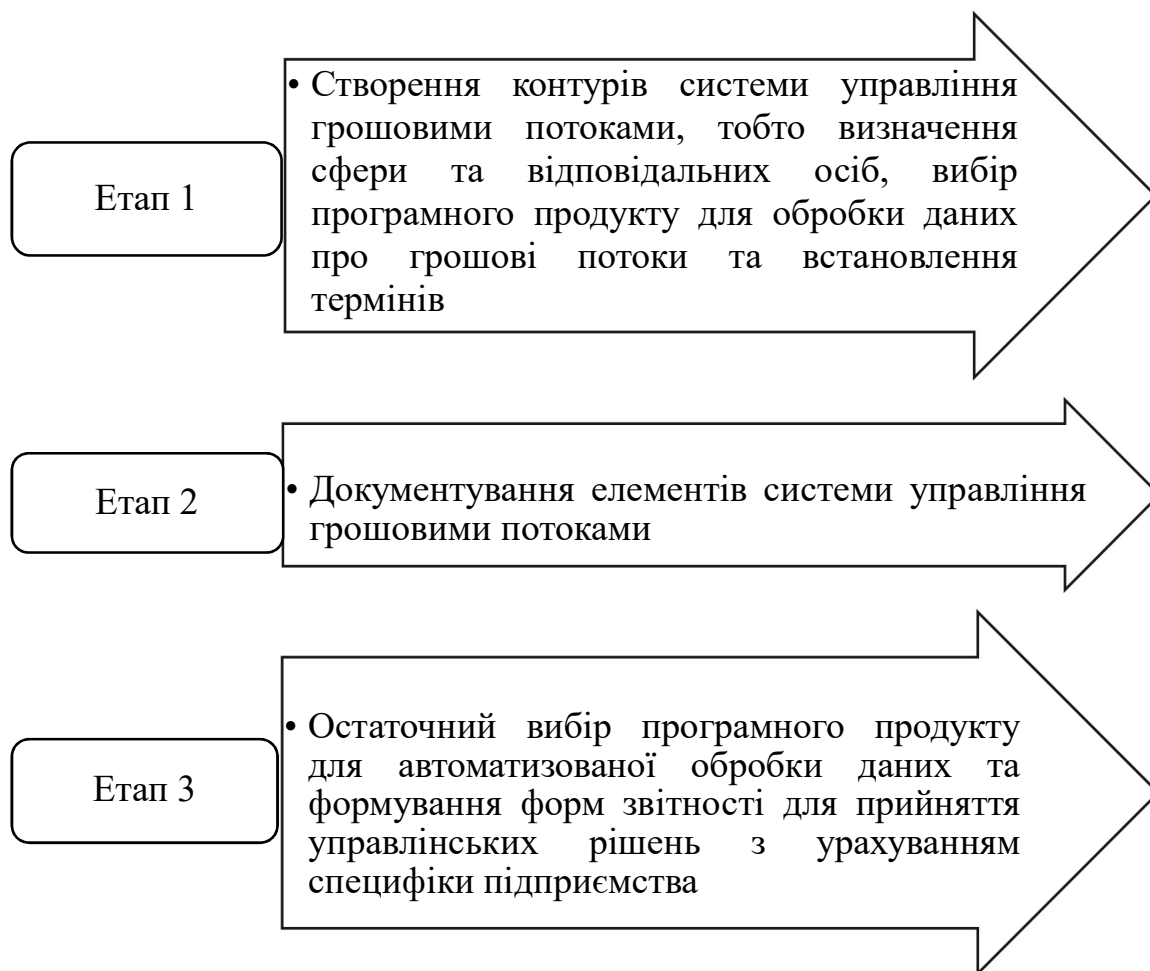

Рис. 1.3 Етапи системи управління грошовими потоками

Джерело: розроблено автором на основі [42, 48, 96].

У процесі розробки стратегії оптимізації грошових потоків для підприємства дуже важливо забезпечити збалансованість грошових потоків у часі. Для цього можна використовувати два основні методи: вирівнювання та синхронізацію.

Вирівнювання грошових потоків спрямоване на регулювання їх обсягів у розрізі окремих періодів, що дозволяє усунути сезонність і циклічність коливання у формуванні вхідного та вихідного грошового потоку. Зазвичай неможливо досягти абсолютної координації вхідних та вихідних грошових потоків, але все ж можна істотно скоротити періоди між їх піковими значеннями, це основа процедури управління. Зближення періодів надходжень і відтоків грошових коштів, накладання періодів платежів і надходжень вирівнює загальний грошовий потік підприємства.

Синхронізація потоків грошових коштів підприємства (бюджетування доходів і витрат) спрямована на забезпечення більш чіткої залежності між вхідними та вихідними потоками. При цьому основним критерієм оцінки якості синхронізації є підвищення коефіцієнта кореляції потоків, який має прагнути до 1.

Вирішення задачі синхронізації потоків грошових надходжень і платежів у часі та просторі забезпечує безперервність виробничої та комерційної діяльності підприємства, фінансову стійкість та перспективи розвитку управління грошовими коштами. Крім того, високий рівень синхронізації надходжень і витрат коштів за обсягом і часом дозволяє знизити реальну потребу підприємства в поточних і страхових залишках грошових коштів, що обслуговують основну діяльність.

Модель управління грошовими потоками для кожного підприємства є індивідуальною, оскільки враховує специфіку його фінансово-господарської діяльності та конкретні умови зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування. Але, враховуючи основні напрями та завдання управління грошовими коштами та їх потоками, на рис. 1.4 наведено перелік основних напрямів вдосконалення управління потоками грошових коштів.

Проаналізувавши основні напрями, завдання та цілі управління грошовими потоками підприємства, було розроблено схему оптимізації управління грошовими коштами та наведено у додатку А.

За цією схемою наводяться такі заходи щодо підвищення якості управління грошовими потоками на підприємстві:

- стратегічні (довгострокової дії);
- тактичні (короткострокової дії).

Короткострокові заходи можуть бути застосовані в тих ситуаціях, коли на підприємстві в середині місяця виникає касовий збій. До боржників слід звертатися для негайного або навіть більш завчасного перерахунку боргів, ніж зазначено в договорі.

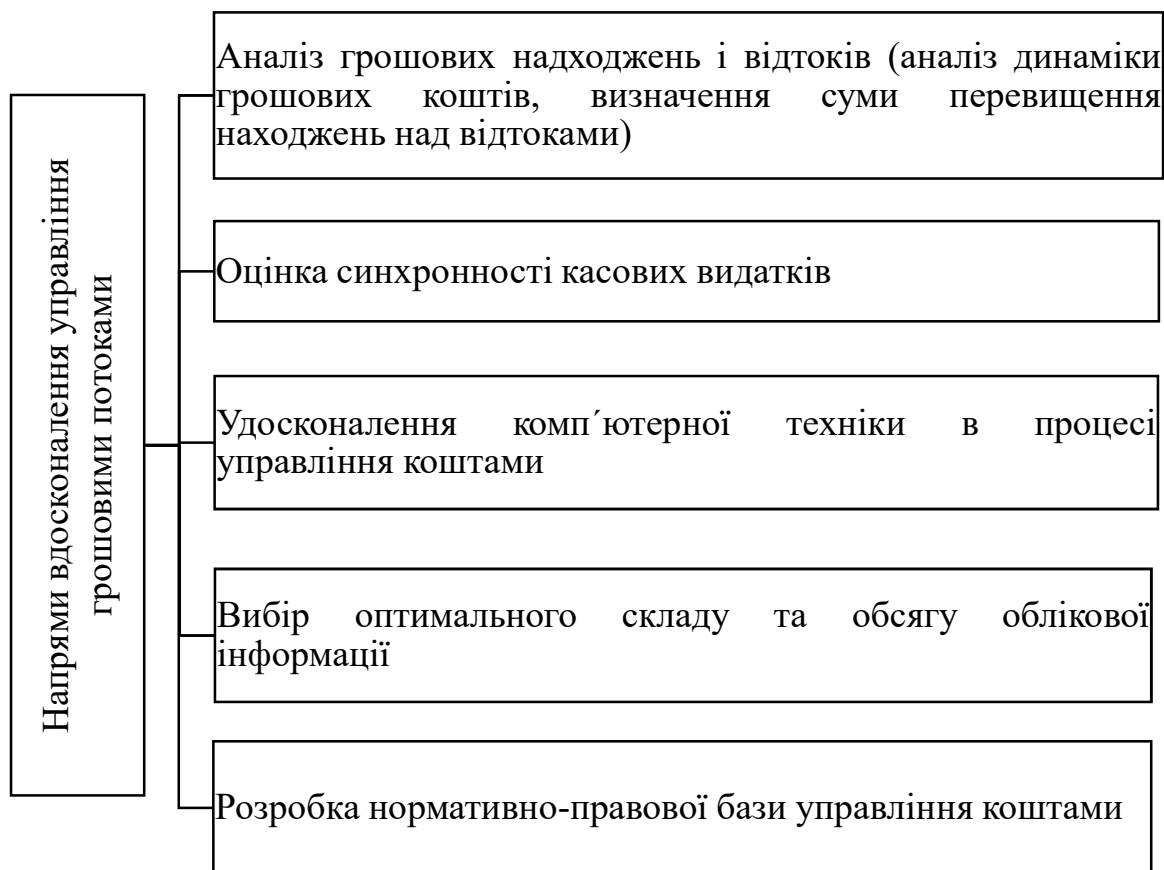

Рис. 1.4 Напрями вдосконалення управління грошовими потоками

Джерело: складено автором на основі [51, 96, 100].

У цьому випадку компанія повинна домовитися з кредиторами про продовження виплат. Якщо дефіцит коштів не зменшується до необхідних значень, варто вдаватися до наступних способів накопичення грошового потоку:

- отримання короткострокових кредитів є найпростішим способом вирішення проблеми дефіциту коштів;
- часткова передплата кредиторам, яка здійснюється на підставі внутрішнього локального документа підприємства (в ньому вказується яка знижка надається компанії);
- здача в оренду або продаж необоротних активів. Цей спосіб використовується, коли є тимчасово вільне приміщення, споруда, земельна ділянка або обладнання, яке не використовується у діяльності підприємством.

Крім того, для управління грошовими потоками на тактичному рівні компанія повинна боротися з їх конкуренцією, головне завдання при цьому — згладжування їх обсягів у розрізі певних інтервалів періоду, який розглядається

Довгострокові заходи спрямовані на зміну бізнес-стратегії. Для підприємства в довгостроковій перспективі засобами оптимізації грошових потоків можуть бути наступні кроки:

- стратегічне партнерство. У певних ситуаціях підприємству краще об'єднатися і вийти за межі відносин «клієнт-постачальник». У деяких випадках для підприємства є нежиттєздатним володіти всіма ресурсами та здійснювати всю діяльність, пов'язану з виробництвом продукції;
- реструктуризація бізнесу та відокремлення бізнес-одиниць. Виділяючи окремі бізнес-процеси в самостійні структурні підрозділи, підприємство зможе зробити їх більш прозорими, завдяки чому буде набагато легше оцінити їх ефективність;
- довгострокові контракти з постачальниками. Перевагою довгострокових контрактів (на рік і більше) для підприємства є знижки та відстрочка платежу;
- податкове планування — мінімізація податкових зобов'язань усіма можливими законними засобами: використання податкових пільг; правильно сформована облікова політика; рекомендації в організації угод; прогнозування змін податкового законодавства.

Запропонована стратегія враховує основні напрями та основні проблемні питання, які виникають на підприємстві при управлінні грошовими коштами і можуть використовуватися більшістю підприємств як частина загальної фінансової стратегії.

Таким чином, ефективне та раціональне управління грошовим обігом сприяє досягненню перспективної платоспроможності та фінансової стійкості, максимальної прибутковості та економічної вигоди від розміщення ліквідних коштів у операційно-фінансовому циклі.

1.3. Нормативно - правове регулювання обліку грошових коштів та їх потоків

Запровадження в Україні ринкової економіки, розвиток фінансово-економічних відносин між суб'єктами господарювання, використання нових систем розрахунків та створення нових інформаційних технологій призвели до вдосконалення бухгалтерського обліку грошових коштів. Прийнято багато нормативно-правових актів, які регулюють облік грошових коштів та їх еквівалентів на підприємствах. Його реформування призвело до відповідності міжнародним стандартам і створило основу для прийняття управлінських рішень, спрямованих в короткостроковій і довгостроковій перспективі на забезпечення ліквідності.

Реалізація порядку відображення в обліку та розкриття інформації про грошові кошти у фінансовій звітності регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [5] та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [20], яке безпосередньо регламентує складання та подання Звіту про рух грошових коштів за прямим та непрямим методами, а також Консолідований звіт про рух грошових коштів.

Порядок здійснення розрахунків готівкою суворо регламентований чинним законодавством України. Звичайно, існують певні правила, встановлений порядок ведення касових операцій. Це касова дисципліна. Разом з тим, останні реформи в чинному законодавстві змушують критично проаналізувати зміни, внесені в контексті сприяння веденню бізнесу.

Національний банк є спеціальним державним органом, який здійснює контроль за визначенням порядку ведення касових операцій не лише для банків, інших фінансових установ, а й для підприємств і організацій відповідно до законодавства України. Але основною функцією НБУ є забезпечення та контроль стабільності національної валюти – української гривні.

У процесі стрімкого економічного розвитку, а також змін і доповнень національних і міжнародних стандартів правове регулювання касових операцій давно зазнало значних змін.

Тому НБУ постановою від 29.12.2017 р. затвердив нове Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [22], яке набрало чинності 05.01.2018 р. Чинне положення [22] містить перелік різноманітних корисних функцій, а саме:

- інкасація підприємством готівки, отриманої від реалізації продукції чи надання відповідних послуг, для подальшого перерахування до банку з використанням як технічних, так і програмних засобів, які б забезпечували надійне перерахування коштів («пневматична пошта»);
- можливість передачі готівки в банк через спеціальні підприємства, які отримали юридичну ліцензію НБУ на надання послуг з інкасації;
- можливість використання електронного підпису юридичної особи під час надання послуг в режимі онлайн або під час обміну даними з іншими суб'єктами електронної взаємодії;
- можливість часткової передачі функцій касира спеціальному працівнику, який залучається до роботи на підставі договору про надання послуг із забезпечення персоналом.

Ще однією особливістю нового положення стало суттєве спрощення та зменшення деяких вимог до касових операцій, а саме:

- визначення внутрішніх розпорядків та особливості оприбуткування готівки в касах підприємств і відокремлених підрозділів, які враховують графік роботи, способи оприбуткування готівки;
- визначення внутрішнього регламенту самостійної та незалежної можливості встановлення лімітів готівки відокремленим підрозділам підприємств.

З метою надання нормативам максимально вигідних характеристик вимоги постанови Правління Національного банку України «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою» відповідно до Постанови [22] були визнані формально

недійсними. При цьому максимальні та мінімальні суми готівкових розрахунків, наведені в табл. 1.1, залишаються незмінними:

Таблиця 1.1

Граничні суми розрахунків готівкою в національній валюті

№	Операція	Гранична сума, грн
1.	Між підприємствами за один день в одному або кількох розрахункових документах	10 000,00
2.	Між підприємством і фізичною особою протягом дня	50 000,00
3.	Між фізичними особами за договорами купівлі-продажу, які нотаріально посвідчуються	50 000,00

Джерело: систематизовано автором на основі [22].

Порядок відкриття та закриття поточних рахунків підприємств регулюється Інструкцією про порядок відкриття та закриття Національним банком України рахунків клієнтам [11]. Вона містить окремі пункти, в яких вказано перелік документів та наведено порядок відкриття поточних рахунків. Порядок закриття рахунків регулюється розділом XV цієї Інструкції. Треба відзначити, що у чинній Інструкції [11] змінено саму систему рахунків. І хоча поточні рахунки для юридичних осіб залишилися, з'явилися нові поняття такі як «розрахункові рахунки» для надавачів платіжних послуг та «платіжні рахунки» для їх користувачів.

Слід зазначити, що поступове звуження сфери використання готівкових і паперових платіжних документів відбувається через розвиток систем електронних грошей на сучасному етапі еволюції суспільства, перехід до платіжних інструментів і сучасних платіжних технологій. Безумовно, законодавство Європейського Союзу є цінним для аналізу зарубіжного досвіду. Нормативно-правовою базою для регулювання обігу електронних грошей в країнах ЄС є Директива 2009/110/ЄС [25], яка регулює електронні гроші, а також Директива ЄС 2015/2366 про платіжні послуги на внутрішньому ринку [26]. Таким чином, зважаючи на євроінтеграційний курс України, важливо також проаналізувати доробки Європейського Союзу в цій сфері.

У зв'язку з поширенням використання розрахунків за допомогою електронних грошей виникла необхідність закріплення на рівні чинного законодавства поряд з готівковою та безготівковою формами грошей такої форми грошей, як електронні гроші.

Правовий статус емісії та використання електронних грошей в Україні регулюється Законом України «Про платіжні послуги» [9], а також Положенням про внесення змін до деяких нормативно-правових актів національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей [23]. Зокрема, стаття 59 та 60 Закону [9] регулює особливості емісії електронних грошей та здійснення операцій з ними, а також стаття 1 цього ж Закону містить поняття електронних грошей, під якими розуміють одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей. Тобто, тільки ті фінансові організації, які мають ліцензії НБУ на емісію електронних грошей, зможуть їх випускати, а будь-які підприємства зможуть відкрити обліковий запис в таких фінансових установах і приймати, а також робити платежі електронними грошима.

1 квітня 2023 року набрав чинності Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг» [7], який вносить зміни щодо використання та регулювання електронних грошей. Таким чином, будь-які підприємства, ФОПи, державні органи можуть мати рахунки в електронних грошах. Основною зміною, яку вніс Закон [7], є те що тепер всюди в законодавчих актах де є згадка про банківський рахунок, паралельно вноситься інформація про електронні гроші. Наразі податкові органи мають право мати інформацію про наявність не лише банківських рахунків суб'єктів господарювання, а й про наявність рахунку в електронних грошах. За рішенням

суду контролюючі органи зможуть отримати інформацію про рух коштів і по банківському рахунку, так і по рахунку в електронних грошах.

Згідно з пунктом 2 статті 69 ПКУ, банки, інші фінансові установи, небанківські надавачі платіжних послуг, емітенти електронних грошей зобов'язані надіслати повідомлення про відкриття або закриття рахунку/електронного гаманця платника податків - юридичної особи (резидента і нерезидента), у тому числі відкритого через його відокремлені підрозділи, чи самозайнятої фізичної особи до контролюючого органу, в якому обліковується платник податків, у день відкриття/закриття рахунку/електронного гаманця [4].

Очевидно, що всі суб'єкти господарювання вже можуть робити оплати в електронних грошах, тобто мати витрати, а також приймати відповідні надходження, що необхідно відображати в податковій та фінансовій звітності. Податки та збори до державного та місцевих бюджетів тепер також можна сплачувати електронними грошима.

Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [13] виокремлено окремий субрахунок 335 "Електронні гроші, номіновані в національній валюті", на якому відображаються операції з електронними грошима, що здійснюються комерційними агентами та користувачами, відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України та правил використання електронних грошей, узгоджених з Національним банком України.

Щодо криптовалюти, то її функціонування базується на децентралізованому механізмі емісії та обігу. На законодавчому рівні лівової частки країн світу, включно з Україною, статус криптовалюти не визначено, але виробництво та обіг в країні не заборонено.

Складність правового статусу криптовалюти в Україні на сьогоднішній день полягає в тому, що вона не підпадає під визначення електронних грошей, яке передбачено статтею 1 Закону [9]. Таку цифрову валюту також не можна вважати іноземною валютою у світлі вимог Закону України «Про валюту і валютні операції» №2473-VIII, який набрав чинності 07.02.2019 р. [6]. Не входить до переліку

іноземних валют за Класифікатором іноземних валют [24] та не підпадає під визначення об'єктів цивільних прав, які перелічені в Цивільному кодексі [2]. Крім того, криптовалюта не містить жодної ознаки документа, у зв'язку з чим вона не може бути визнана грошовим замінником згідно з її визначенням у Законі України «Про Національний банк України» [8].

Складність питання полягає в оподаткуванні транзакцій, опосередкованих криптовалютою. Положення частини першої статті 165 Податкового кодексу України [4] містять відомості про неоподатковуваний прибуток. Оскільки стаття 165.1 ПКУ не звільняє від оподаткування операції з купівлі та продажу криптовалюти, такі операції підлягають оподаткуванню, якщо вони отримують дохід.

Купівля криптовалюти не оподатковується, оскільки сам факт покупки криптовалюти не означає автоматичного отримання доходу. Проте чинні норми п. 170.2 ПКУ не визнають її «інвестиційним доходом» та «інвестиційним активом», а тому прибуток від такого продажу не може оподатковуватись згідно з нормами п. 170.2 ПКУ за пільговою ставкою 5%. Такий дохід слід вважати «будь-яким доходом, отриманим резидентами» та «іншим доходом від будь-якої діяльності за межами митної території України» відповідно до п.п.14.1.55 Податкового кодексу, а тому оподатковується на загальних підставах за ставкою 18 %, передбаченої п.п. 167.1 ПКУ, а також 1,5% військового збору, передбаченого перехідними положеннями ПКУ.

Крім того, облік віртуальних активів, особливо криптовалюти, досить проблематичний. Так, відповідно до Закону України [5], активи — це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому. Криптовалюта зберігається на електронному носії, тому контролюється підприємством у результаті минулих подій, і є ресурсом, який можна використовувати для розрахунків з певними контрагентами. Отже, криптовалюта є

активом для цілей бухгалтерського обліку. Проте питання її обліку залишається малодослідженим.

Тому в Україні тривають процеси активної інтеграції Міжнародних стандартів фінансової звітності, у тому числі Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та роз'яснень, виданих Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

17 лютого 2022 року ВРУ прийняла проект Закону “Про віртуальні активи” №3637, який вступить в силу з дня набрання чинності Законом, яким буде внесено зміни до ПКУ щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами. Відповідно до [10], віртуальний актив - це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Майбутній Закон надає такі права учасникам ринку віртуальних активів: відкривати та використовувати для здійснення розрахунків за операціями з віртуальними активами рахунки в банках; самостійно визначати та встановлювати вартість таких активів; отримання судового та іншого способу захисту прав на віртуальні активи з боку держави; право на захист персональних даних учасників ринку тощо.

Проект змін до ПКУ, пов'язаний з операціями з криптовалютою та який наразі готується ДПСУ, передбачає лояльність оподаткування учасників ринку віртуальних активів, а саме: відсутність ПДВ, зменшення ставки податку на прибуток, отриманого від діяльності на ринку віртуальних активів тощо, а також буде визначено порядок податкового декларування доходів від операцій з криптовалютою.

Розглядаючи законодавче регулювання таких об'єктів обліку як грошові кошти та їх еквіваленти, можна стверджувати що воно є досить розвиненим, але зі своїми недоліками та моментами, які потребують удосконалення з боку держави не тільки спираючись на міжнародну базу, а й на національні особливості нашої країни.

РОЗДІЛ 2 Методика та організація обліку грошових коштів та їх потоків і відображення їх у звітності

2.1. Методика бухгалтерського обліку грошових коштів

Побудова точної та коректної системи обліку грошових коштів передбачає правильне виконання та відображення всіх етапів руху грошових коштів: від законодавчо-нормативного регулювання, складання первинної документації, узагальнення та систематизації інформації в регістрах до складання і подання звітності. Методика бухгалтерського обліку грошових коштів фактично являє собою єдину комплексну систему ведення синтетичного та аналітичного обліку готівкових та безготівкових грошових коштів. Вибір рахунків у системі для таких грошових активів, як гроші, не викликає сумнівів, оскільки ці питання чітко врегульовані законодавством, на відміну від інших складових грошових активів, а саме: депозитів до запитання, електронних грошей у системі відкритого обігу, криптоактивів тощо.

Готівкові кошти в касі підприємства в національній валюті обліковуються на субрахунку 301 «Готівка в національній валюті», а в іноземній – на субрахунку 302 «Готівка в іноземній валюті». За дебетом рахунку 30 «Готівка» відображається надходження грошових коштів у касу підприємства, за кредитом — виплата грошових коштів із каси підприємства.

На підприємствах, де працюють операційні каси (продаж квитків, оплата послуг зв'язку, обмін валюти тощо) відкриваються субрахунки «Готівка в національній валюті в операційній касі» та «Готівка в іноземній валюті в операційній касі» [13].

Облік руху коштів на поточних рахунках у банку в національній валюті ведеться на субрахунку 311 "Поточні рахунки в національній валюті", а в іноземній валюті на 312 "Поточні рахунки в іноземній валюті".

Ведення аналітичного обліку за рахунком 31 «Рахунки в банках» здійснюється за видами рахунків, які були відкриті у банках. За допомогою рахунку 31 надається можливість щоденного обчислення залишків грошових коштів на

рахунках у банках, їх руху часі (певному періоді), виявлення накопичення грошових коштів, які перевищують мінімальний встановлений попередньо розмір потреб для розміщення у високоліквідних активах.

Кошти, які підприємство зможе використати на поточних рахунках, але які знаходяться на інших рахунках у банках (кошти на рахунках у банках відкриті для розрахунків чеками та вкладками до запитання), слід відображати на субрахунках 313 «Інші рахунки в банках у національній валюті» та 314 «Інші рахунки в банках в іноземній валюті».

У табл. 2.1 наведено бухгалтерські проведення з обліку грошових коштів у касі на прикладі операцій ТОВ «Богуславський завод продтоварів» у листопаді 2022 року.

Таблиця 2.1

Основні господарські операції з обліку грошових коштів у касі
ТОВ «Богуславський завод продтоварів» за листопад 2022 р.

Дата	№ первинного док-та	Зміст операції	Сума, грн	Кореспонденція рахунків	
				Дт	Кт
04.11	54	Одержано в касу по чеку № 718924 на: - заробітну плату - на відрядження - на господарчі потреби	4185,00 390,00 200,00	301 301 301	311 311 311
04.11.	72 73 74 75	Видано із каси: - Ступко П.І. - на відрядження - Симоненко М.І.- на господарчі потреби; - Івченко В.С. - на відрядження; - на заробітну плату	270,00 200,00 120,00 4185,00	372 372 372 661	301 301 301 301
05.11.	55	Повернуто в касу невикористані підзвітні суми	40,00	301	372
12.11.	56	Поступила в касу виручка від реалізації	4100,00	301	361
12.11.	77	Здана в банк готівка із каси	4100,00	311	301

Джерело: складено автором на основі первинних даних ТОВ «Богуславський завод продтоварів» та [13].

У додатку Б наведено основні та частіше застосовувані бухгалтерські проводки за субрахунком 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

При цьому грошові кошти підприємства, які знаходяться на банківських рахунках, але які не можуть бути використані для поточних операцій і розрахунків, зокрема: кошти за відкритими безвідкличними акредитивами, строковими вкладками на строк до 12 місяців - повинні обліковуватися на рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції» в аналітичному розрізі за валютами. Якщо строк вкладу перевищує календарний рік, він вважається довгостроковим і відображається в бухгалтерському обліку на рахунку 14 «Довгострокові фінансові інвестиції».

До інших грошових коштів, які знаходяться на обліку в підприємстві відносять грошові документи (як у національній, так і іноземній валюті), які перебувають в касі (проїзні документи, путівки тощо). Також сюди відносять і кошти в дорозі, мова йде про грошові суми, які внесені в каси (банків, поштових відділень) для їх зарахування у майбутньому на поточні або інші похідні рахунки підприємства. Обліковувати їх слід на рахунку 33 «Інші кошти».

Так, на субрахунку 331 «Грошові документи в національній валюті» ведеться облік грошових документів за їх номінальною вартістю, адже вони зберігаються в касі підприємства. Це можуть бути векселі, облигації, грошові білети тощо.

Субрахунки 333 та 334 вказують на «кошти в дорозі», зокрема таких, які ще не зараховані за призначенням. Підставою для відображення в обліку таких сум можуть бути різні квитанції банків, поштових відділень, копії супровідних відомостей про здавання виручки інкасаторам банку тощо.

Операції з електронними грошима систематизуються та обліковуються на субрахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті». Відповідну участь в їх створенні беруть комерційні агенти відповідно до вимог Національного банку України.

Для вдосконалення обліку електронних грошей на вітчизняних підприємствах у сучасних умовах рекомендовано: відкрити до синтетичного рахунку 33 субрахунок 336 «Електронні гроші, номіновані в іноземних валютах»;

використовувати аналітичні рахунки до субрахунків 335 і 336 для обліку класифікації електронних грошей підприємства: а) за призначенням електронного гаманця (для покупок або для отримання торгової виручки); б) емітентом електронних грошей; в) для грошової одиниці). Рекомендації проілюстровані в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Пропоновані субрахунки для обліку операцій з електронними грошима на підприємстві

Синтетичні рахунки (рахунки 1-го порядку)	Субрахунки (рахунки 2-го порядку)	Аналітичні рахунки		
		Рахунки 3-го порядку	Рахунки 4-го порядку	Рахунки 5-го порядку
33 “Інші кошти”	335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті»	335.1 “Електронний гаманець (грн) для придбання”	За імітентами електронних грошей	-
		335.2 “Електронний гаманець (грн) для продажів”	За імітентами електронних грошей	-
	336 «Електронні гроші, номіновані в іноземних валютах»	336.1 “Електронний гаманець (валюта) для придбання”	За імітентами електронних грошей	За іноземною валютою, в якій номіновані електронні гроші
		336.2 “Електронний гаманець (валюта) для продажів”	За імітентами електронних грошей	За іноземною валютою, в якій номіновані електронні гроші

Джерело: складено автором на основі [72, 79, 84].

Сьогодні значний вплив на фінансові системи країн та їх економіку впливає значна кількість нових ІТ-технологій і загальна комп’ютеризація, що поширюється швидкими темпами. Ці процеси спонукають до створення нових форм взаємодії

між людьми, фінансових інститутів та інструментів. Такою фінансовою новацією стала криптовалюта. Криптовалюти являють собою клас активів, який швидко розвивається, але все ще відносно новий. Як наслідок, немає конкретних заяв від органів, що регулюють сферу бухгалтерського обліку, які стосуються обліку такого активу з точки зору суб'єкта господарювання. Відсутність єдиного підходу до визначення економічної сутності криптовалют призводить до різноманітного трактування методики відображення їх в бухгалтерському обліку та звітності.

Згідно з публікацією Австралійської ради зі стандартів бухгалтерського обліку [104], криптовалюти відповідають наведеним нижче характеристикам:

- не відповідають визначенню грошових коштів або їх еквівалентів згідно з МСБО 7 [19], оскільки вони не мають широкого визнання як засіб обміну (наразі) і не випускаються центральним банком;
- не відповідають визначенню фінансового інструменту (крім грошових коштів) згідно з МСБО 39 [18], оскільки немає жодних договірних відносин, які призводять до фінансового активу для однієї сторони та фінансового зобов'язання для іншої;
- може бути визначено згідно МСБО 2 [15] як запаси, однак незрозуміло, як інтерпретувати виняток вимірювання для брокерів-торговців товарами в контексті цифрових валют.

Крім того, цифрова валюта не є фінансовим інструментом, як визначено в МСБО 32 [16], через відсутність договірних відносин, які призводять до фінансового активу для однієї сторони та фінансового зобов'язання для іншої.

Виходячи з Міжнародних стандартів фінансової звітності, цифрові валюти відповідають визначенню нематеріальних активів. Однак підхід до бухгалтерського обліку відповідно до МСБО 38 [17] не надасть релевантної та корисної фінансової інформації.

Хоча цифрові валюти і відповідають визначенню нематеріальних активів, але МСБО 38 виключає зі сфери застосування нематеріальні активи, які утримуються

суб'єктом господарювання для продажу в ході операційної діяльності. Такі активи слід відображати в обліку як запаси відповідно до МСБО 2.

Щоб визначити, як обліковувати актив, необхідно встановити, як він використовується в бізнесі:

- суб'єкти, які торгують цифровими валютами, вважатимуться такими, що тримають такі цифрові валюти для продажу в ході звичайної діяльності;
- організації, які тримають цифрові валюти для інвестиційних цілей (тобто підвищення вартості капіталу);
- організації, які приймають цифрову валюту як засіб оплати своїх товарів або послуг.

Так як вітчизняні суб'єкти господарювання здійснюють діяльність за встановленими правилами та нормами європейського ринку і сучасних економічних відносин, то доцільно взяти до уваги напрацювання Комітету з інтерпретації міжнародної фінансової звітності (IFRIC).

Комітет у березні 2019 року прийняв документ *Holdings of Cryptocurrencies* [85], в якому зазначив, що «... криптовалюта, яка утримується, відповідає визначенню нематеріального активу в МСБО 38 на тих підставах, що: він може бути відокремлений від власника і проданий або переданий окремо; він не надає власнику права на отримання фіксованої або визначеної кількості одиниць валюти».

Також Комітет дійшов висновку, що «... МСБО 2 застосовується до криптовалют, коли вони утримуються для продажу у звичайному бізнесі. Якщо МСБО 2 не застосовується, суб'єкт господарювання застосовує МСБО 38 до криптовалют, що утримуються» [85].

Для коректного відображення в обліку криптовалют можна використовувати рахунок 12 «Нематеріальні активи». Доречним буде відкриття субрахунку 126 «Утримувана криптовалюта». При продажу криптовалют доцільніше використовувати рахунок 33 «Інші кошти», відкривши до нього спеціальний активний субрахунок 337 «Криптовалюти, утримувані для продажу».

Кореспонденція рахунків з обліку криптовалют наведена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Облік господарських операцій з продажу криптовалют

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	Дт	Кт
Переведено криптовалюту з нематеріальних активів до криптовалюти, утримуваної для продажу	337	127
Реалізовано (продано) криптовалюту покупцеві	377	702
Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ (якщо компанія є платником ПДВ)	702	641
Списано собівартість реалізованої криптовалюти на інші витрати діяльності	977	337
Віднесено на фінансовий результат дохід від реалізації товарів	702	793
Віднесено на фінансовий результат собівартість реалізованих товарів	793	977
Отримано кошти від покупця на поточний рахунок (гривневий або валютний)	311/312	37

Джерело: [46, 89].

Щодо аналітичного обліку, то його слід вести у розрізі напрямів надходження та використання криптовалюти за результатами господарських операцій, а також за видами цих валют.

Основним напрямом удосконалення бухгалтерського обліку грошових коштів на підприємствах в умовах ринкової економіки є його орієнтація на Міжнародні стандарти. Це значно сприятиме підвищенню якості бухгалтерського обліку, дасть суб'єктам підприємництва певну самостійність у використанні обґрунтованої системи обліку грошових коштів і відображенні специфіки техніки й технології організації їх ефективного використання для прийняття оптимальних управлінських рішень.

2.2. Організація обліку грошових коштів та їх потоків і відображення їх у звітності

На рівні облікової практики вітчизняних підприємств процеси організації бухгалтерського обліку грошових коштів, його ведення, підготовки різної інформації на основі облікових даних не можуть ефективно реалізовуватися без постійного їх пристосування до потреб користувачів інформації.

Що стосується готівкових коштів, то організація їх прийняття, видачі та зберігання в касі, а також оформлення касових операцій на підприємстві регламентується Положенням про ведення касових операцій в національній валюті України [22].

Надходження коштів до каси оформляється прибутковими касовими ордерами, підписаними головним бухгалтером або уповноваженою ним особою. Видача готівки з каси підприємства здійснюється за видатковими ордерами або за належним чином оформленими іншими документами (платіжні відомості, заявки на видачу грошей, рахунки тощо) з поставленням на цих документах штампа з реквізитами видаткового касового ордера.

Згідно з норм касової дисципліни усі підприємства при роботі з готівкою мають вести касову книгу - пронумеровану, прошиту та опечатану. Щоденно наприкінці робочого дня матеріально відповідальна особа виводить на наступне число залишок грошей у касі і передає в бухгалтерський відділ другий примірник звіту касира з касовими документами під розписку в касовій книзі.

У процесі господарської діяльності підприємства здійснюють розрахунки грошовими коштами між іншими суб'єктами господарювання, з бюджетом, органами страхування, фізичними особами, завдяки чому завершується перетворення грошової форми виділених коштів на виробничі запаси, одержання грошової виручки та чистого прибутку, що міститься в ній. До розрахункових документів, за якими проводяться безготівкові розрахунки, відносять платіжні банківські картки, платіжні вимоги та доручення, чеки, векселі, акредитиви тощо.

Для зберігання грошових коштів і здійснення всіх видів розрахункових, кредитних і касових операцій юридична особа відкриває в банку поточні розрахункові рахунки. Правовідносини, що виникають у клієнтів банків під час відкриття поточних, депозитних, кредитних рахунків у національній та іноземній валюті, регулює Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків [11].

Для оперативного ведення розрахунків багатьма банками впроваджено програмно-технічний комплекс – «клієнт-банк». Ця система є складовою програм банківської діяльності та джерелом надходження розрахункових документів до системи електронних платежів НБУ і складається з клієнтської та банківської частин. Клієнтська частина забезпечує автоматичне ведення поточного стану рахунків підприємства. Банківська частина забезпечує перевірку наведених електронних підписів (цифрових) на кожному розрахунковому документі.

Юридичною підставою для роботи підприємства за допомогою клієнт-банкінгу і проведення банком платежів та інших операцій також є договір на банківське обслуговування. Виписка банку – це документ, що відображає надходження і відтоки коштів за рахунком клієнта за певний проміжок часу. Виписка є офіційним документом, що підтверджує здійснення транзакцій. На її підставі бухгалтерська служба підприємства формує бухгалтерську кореспонденцію рахунків.

Своєчасна підготовка документів і здійснення розрахунків дає змогу суб'єктам господарювання уникати грошових штрафів і сплати пені. Для уникнення таких ситуацій працівникам бухгалтерського відділу потрібно досліджувати та ознайомлюватись з порядком сплати платежів до бюджету та інших фондів країни, де вони безпосередньо здійснюють діяльність. Не зайвим кроком буде спілкування та обговорення спірних питань з партнерами по бізнесу, аудиторами, юристами тощо. Однією із найважливіших складових роботи бухгалтерської служби є розрахунково-платіжна дисципліна.

За даними бухгалтерського обліку підприємство складає фінансову звітність відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [6] та використовуючи бухгалтерські підходи та методи подання інформації в ній згідно НП(С)БО 1 [20].

Інформація щодо грошових коштів у фінансовій звітності підприємств (середніх та великих) наводиться у формі № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан), формі № 3 Звіт про рух грошових коштів та у Примітках до фінансової звітності.

В Балансі залишок коштів на початок та кінець року наведено в рядку 1165 «Гроші та їх еквіваленти», додатково в рядку 1166 наводяться залишки готівки, а в рядку 1167 – залишки на рахунках в банку. Дані про рух грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності протягом звітного періоду відображаються в Звіті про рух грошових коштів, метод складання якого підприємства обирають самостійно - прямий або непрямий. Різниця їх полягає в способі складання Розділу 1 «Рух коштів у результаті операційної діяльності»; Розділи 2 і 3 про рух коштів у результаті інвестиційної та фінансової діяльності відповідно складаються за однаковою методикою.

В Звіті про рух грошових коштів залишок коштів на початок року відображається в рядку 3405, а залишок коштів на кінець року в рядку 3415, вплив зміни валютних курсів на залишок коштів наведено в рядку 3410.

В Примітках до річної фінансової звітності дані про залишки грошових коштів на кінець року наведені в розділі VI, а саме: готівка – рядок 640; поточний рахунок в банку – рядок 650; інші рахунки в банку (акредитиви, чекові книжки) - рядок 660; грошові кошти в дорозі - рядок 670; еквіваленти грошових коштів - рядок 680.

Можна виокремити розповсюджені недоліки організаційно-методичних засад здійснення облікового процесу грошових коштів на вітчизняних підприємствах, а саме:

- відсутність робочої інструкції для працівників каси відповідно до встановленого порядку оформлення та видачі готівки з каси підприємства;

- відсутність єдиного розробленого та затвердженого графіку роботи касира, що не сприятиме покращенню облікового процесу;
- помилки при оформленні первинних документів з обліку грошових коштів;
- некоректне відображення руху грошових коштів у розрізі синтетичних та аналітичних рахунків бухгалтерського обліку тощо.

Перспективною стосовно майбутнього бухгалтерського обліку грошових коштів є блокчейн-технологія, особливо в розвитку більш прогресивного програмного забезпечення. Дана технологія дасть змогу ефективно боротися з шахрайством і значно розширить можливість регулюючих органів відстежувати діяльність підприємства, зробить облік прозорим, дасть змогу вести його в реальному часі. Ухилення від сплати податків буде легко виявлятися й стане просто неможливим, якщо всі угоди й транзакції будуть оцифровані [44].

Найчастіше саме технологія блокчейн досліджувалась в публікаціях про МСФЗ для ведення бухгалтерського обліку та аудиту (Додаток В). Чимало провідних учених досліджували можливості використання цієї технології як інноваційної технології бізнес-процесу в різних економічних видах діяльності країни.

В. Томас, доктор наук, професор бухгалтерського обліку в школі бізнесу Ханкамера університету Бейлор у Вако, запевняє, що «впровадження технології блокчейн має значний вплив на бухгалтерський облік та аудит» [74].

Віце-президент АІСРА з питань гарантій та консультаційних інновацій, СРА, Е. Павліцька прирівняла вплив технології блокчейн до впливу технології хмари. Хоча необхідно зазначити, що «хмара» супроводжує весь процес бухгалтерського обліку (повсякденне ведення обліку), на відміну від блокчейн – технології, якій характерний первісний етап бухгалтерського обліку (реєстрація господарської операції під час її здійснення) [84].

Визначена як відкрита розподілена книга, блокчейн-технологія записує та перевіряє транзакції без довіреного центрального органу. Сама технологія існує як файл, який підтримує постійно зростаючий список упорядкованих записів, які

називаються блоками. Кожен блок містить мітку часу та посилання на попередній блок за допомогою «відбитка пальця». Блокчейни стійкі до модифікації даних і не можуть бути змінені заднім числом.

Ось кілька потенційних застосувань блокчейну в бухгалтерському обліку та аудиті: відстежувані журнали аудиту; автоматизовані процеси обліку та аудиту; автентифікація транзакцій; відстеження права власності на активи; розробка «розумних контрактів»; система реєстрації та інвентаризації будь-яких активів, від сировини до інтелектуальної власності.

Як і більшість форм технології, блокчейн у бухгалтерському обліку значно зменшує ймовірність помилок під час узгодження складної та різномірної інформації з багатьох джерел. Крім того, облікові записи не можна змінити після того, як вони створені в блокчейні, навіть власниками облікової системи. Оскільки кожна транзакція реєструється та перевіряється, цілісність фінансових записів гарантується. Огляд можливих застосувань технології блокчейн дозволяє сформулювати можливі шляхи впровадження технології в післявоєнний час.

Криптовалюти, які працюють на технологіях блокчейн, можуть бути використані як джерело швидкого збору коштів і можуть стати ключем до післявоєнної реконструкції. Було доведено, що використання криптовалют замість традиційних фінансових установ може забезпечити набагато швидші та спритніші грошові перекази, включно з розпорядженням третіх осіб та забезпечення загальноприйнятих засобів збереження вартості. Також важливо передбачити та розвинути можливість оплати криптовалютами різним державним органам.

Ще одна можливість залучити кошти – це створення колекцій NFT і написання смарт-контрактів. Більше того, поки існує цілком легальний спосіб роботи криптофонду, це буде можливість для всіх компаній з усього світу працювати в країні в післявоєнний час. Тому можна очікувати відновлення економіки нашої країни після війни внаслідок розвитку легального ринку віртуальних активів.

Ще одним випадком використання блокчейну як урядової послуги є використання технології для обміну критичними даними та їх більш швидкої

оцінки. Післявоєнні часи передбачають реконструкцію більшості структур та інфраструктури, що, у свою чергу, потребує інвесторів та донорів як національних, так і міжнародних. Технологія, а точніше смарт-контракти на основі блокчейну, можуть забезпечити прозорість і ефективність на кожному етапі процесу та використовуватися як інструмент для пом'якшення шахрайства.

Ідея відстежувати, як державний сектор витрачає гроші, не стала більш неправдоподібною, оскільки застосована блокчейн-технологія. Кожен, хто надає перевагу відкритості та прозорості, віддає перевагу автоматизованим смарт-контрактам із попередніми інструкціями, які виконуються за допомогою цієї технології.

Всупереч традиційним контрактам, смарт-контракти дозволяють розробникам програмувати конкретні умови та продуктивність, щоб їх можна було виконувати самостійно. Функцію «мультипідпису» облікового запису можна досліджувати у фонді на основі блокчейну наступного дня – це означає що кошти можна витратити лише тоді, коли необхідний відсоток людей погоджується на дану операцію.

Запровадження технології блокчейн передбачає застосування безпечної, розподіленої, відкритої та недорогої технології баз даних для зменшення витрат і бюрократії та підвищення ефективності; перевірка документів, підходи до електронного резидентства, розробка більш надійних і прозорих механізмів оподаткування, прозорий облік, розробка більш надійної нормативно-правової бази.

Однак важливо зазначити, що дискусії щодо викликів впровадження блокчейн-технології тривають, кожен випадок застосування вимагає окремого розгляду. Існуючі рамки, стратегії та рекомендації, а також досвід країн, що вже впровадили такі проривні технології, варто досліджувати, щоб отримати найкращі результати та оцінити усі переваги та недоліки їх використання. На макрорівні такі заявки можуть вимагати реформ і ухвалення законів, на мікрорівні - підлаштування до нових методик ведення бухгалтерського обліку та проведення внутрішнього і зовнішнього контролю.

2.3. Удосконалення обліку грошових коштів на основі сучасних інформаційних технологій

Автоматизація обліку грошових коштів являє собою комплекс організаційно-технічних заходів, спрямованих на зниження трудомісткості та прискорення процесу обробки первинних облікових документів, які є основними носіями економічної інформації, використовуваної в управлінні. За допомогою автоматизованої форми бухгалтерського обліку, як правило, швидше задовольняються інформаційні потреби управлінського персоналу, однак потрібно пам'ятати що автоматизація управління повинна накладатися на добре працюючу, відпрацьовану схему управління [52].

Розвиток інформаційних технологій сприяє широкому застосуванню програмного забезпечення, а саме бухгалтерських програм. Найбільш вживаними на сучасному ринку є такі ERP-системи, як: Lady Fin, БЕСТ, Парус, Fin expert. В 2017 році уведено обмежувальні заходи щодо використання підприємствами ERP-систем виробника «1С», ПрАТ «Галактика Центр» та ТОВ «Корпорація «Парус» [52]. Для стабільності роботи підприємці можуть використовувати вітчизняні аналоги відомої програми «1С», наприклад: iFin, ПК Універсал, IT-Enterprise, SAP, АРМ Базис, Облік SaaS, Система ІС-ПРО, IQusion, та інші.

Зокрема, ІТ-компанія IT-Enterprise випустила нову програму MASTER: Бухгалтерія. Пропонується для вдосконалення обліку грошових коштів використовувати дану програму, адже сьогодні це єдиний новий програмний продукт на українському ринку з чіткою довгостроковою стратегією розвитку та з реальними амбіціями стати національним лідером ринку бухгалтерських рішень.

Інструментарій MASTER: Бухгалтерії включає майже всі можливі види операцій, які відбуваються на підприємствах: «... операції по касі та розрахунки з підзвітними особами; операції з грошовими коштами та їх еквівалентами; облік основних засобів; облік ТМЦ та МШП; розрахунки з контрагентами; розрахунки заробітної плати; облік витрат виробництва та реалізації продукції; фіскальна звітність; зведена бухгалтерська звітність. Крім того, MASTER: Бухгалтерія

постійно розвивається та оновлюється, аби відповідати вимогам законодавства» [40].

Програма надає можливість формувати та друкувати платіжні доручення, відправляти платіжні доручення через банк клієнта, завантажувати банківські виписки. Система налаштовує стандартні звіти про рух грошових коштів на банківських рахунках на вказані дати за видами витрат.

Також необхідно зазначити, що MASTER: Бухгалтерія надає можливість ведення обліку касових операцій, формування та друк прибуткових та видаткових касових ордерів, ведення касових книг та реєстру прибуткових та видаткових касових ордерів. Програмне забезпечення може контролювати цільове використання готівки. Воно також містить документи для здійснення операцій з підзвітними особами - авансові звіти, замовлення на поїздки, тощо.

MASTER: Бухгалтерія містить в своєму складі функціональні модулі, що охоплюють всі ділянки бухгалтерського та податкового обліку: банк і каса, продажі, покупки, склад, виробництво, ОЗ та НМА, податковий облік, кадри, зарплата, операції, звіти та базових модулів довідники та адміністрування [40].

Зокрема модуль Банк і каса передбачає:

- формування документів банку: платіжних доручень, виписок банку, заявок на покупку та продаж валюти;
- імпорт виписок банку, імпорт курсів валют з web-ресурсу, імпорт довідника банків;
- відображення руху засобів по банках на дату, руху засобів на розрахунковому рахунку на дату, сальдо грошових коштів на початок та кінець обраного періоду на розрахункових рахунках;
- формування: оборотно-сальдової відомості по рахунках, картки рахунку, оборотно-сальдової відомості по аналітиках, картки аналітики, журналу операцій по рахунках, відомостей, журналів, залишків на початок та кінець місяця.

У цій програмі можна автоматично сформувати головну книгу, регламентовану фінансову звітність, податкову звітність (ПДВ та податок прибуток) та вивантажити їх в XML-форматі для наступного імпорту в М.Е.Дос, Сонату, Арт-звіт Плюс, Тахер тощо [40].

На сьогодні дуже актуальним питанням є не тільки електронний фінансовий облік, а й управлінський. Підприємства все більше застосовують аналітичний облік надходжень і відтоків грошових коштів в детальному розрізі за видами діяльності та за центрами фінансової або економічної відповідальності. Даний облік забезпечує своєчасний внутрішній контроль за дебіторською та кредиторською заборгованістю для ефективного бюджетування і планування грошових потоків у наступних періодах.

Орієнтуючись на сучасні напрями пропонується застосовувати на підприємстві узагальнену модель обліку грошових потоків за допомогою програмного продукту MASTER: Бухгалтерія (рис. 2.1).

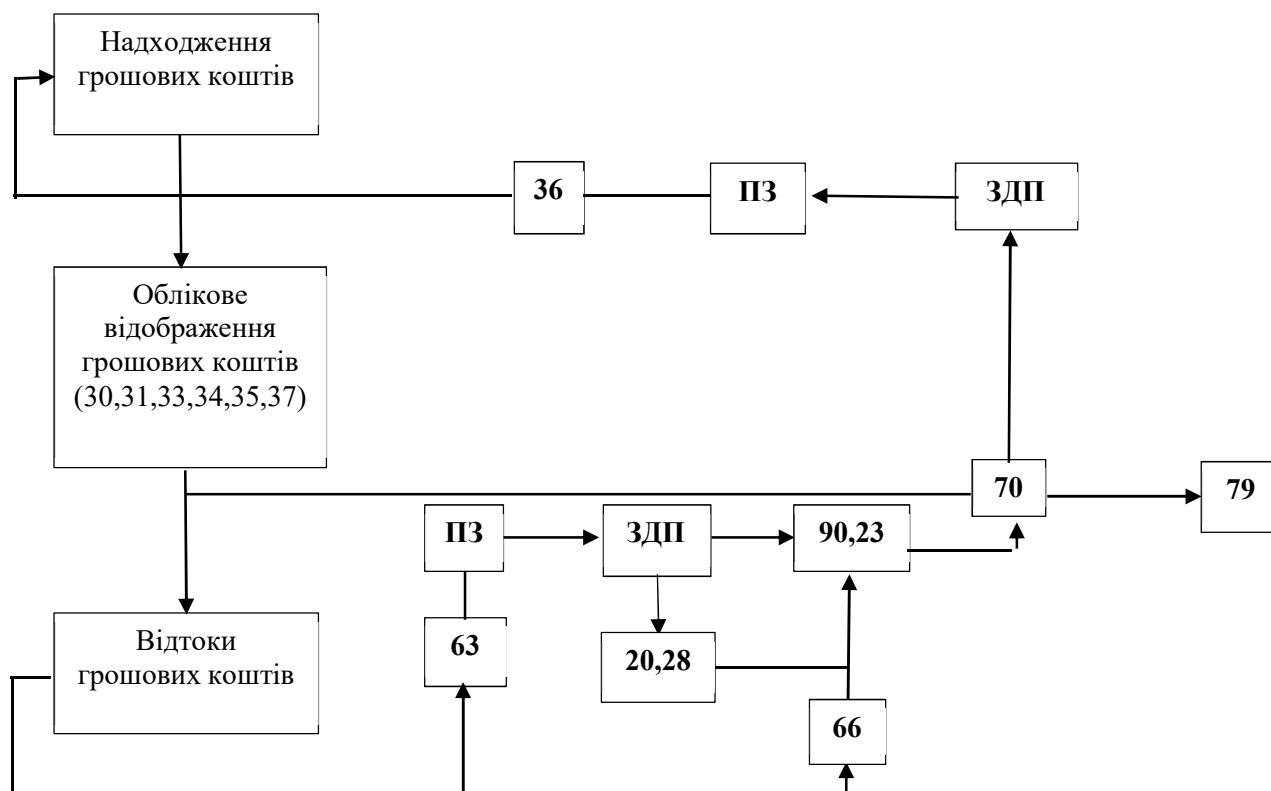

Рис. 2.1 Узагальнена модель обліку грошових потоків

Джерело: складено автором на основі [40, 52, 53].

Запропонована узагальнена модель обліку грошових потоків за допомогою програмного забезпечення дозволяє відслідковувати як вхідні та вихідні потоки і їх відображення на облікових рахунках, так і обробляти, аналізувати та контролювати стан дебіторської і кредиторської заборгованості підприємства, його витрати і доходи у розрізі статей діяльності.

Можливості бухгалтерської системи MASTER: Бухгалтерія дозволяють додати для управлінського обліку такі транзитні рахунки: «Надходження грошових коштів» і «Відтоки грошових коштів», які будуть аналізуватись за наступними видами об'єктів аналітичного обліку:

- Субконто 1 «Напрямок діяльності»;
- Субконто 2 «Центр відповідальності»;
- Субконто 3 «Рух грошового потоку».

Запропонованими трьома видами субконто можливо скористатись за допомогою електронних довідниках. Це означає, що будь-яке підприємство, що користується даною програмою, може на свій розгляд та за потреби змінювати перелік об'єктів аналітичного обліку.

Таким чином, вітчизняним підприємствам пропонується використовувати для обліку, у тому числі грошових коштів, програму MASTER: Бухгалтерія, яка охоплює всі види операцій на підприємстві. Використання даної програми забезпечить оперативність програмного забезпечення, яке дозволить проконтролювати в будь-який момент часу стан обліку грошових коштів.

Вдало підібране та ефективно налагоджене програмне забезпечення бухгалтерського обліку забезпечує максимальну ефективність управління підприємством у цілому та обліку грошових коштів зокрема.

РОЗДІЛ 3 Контроль в обліку та управлінні грошовими коштами та їх потоками

3.1. Розвиток внутрішнього контролю грошових коштів та їх потоків в умовах сучасного управління підприємством

Процес удосконалення методики контролю грошових потоків в організації на думку вітчизняних та зарубіжних авторів полягає у впровадженні системи внутрішнього контролю. Питаннями впровадження цієї системи в організаціях займаються такі вчені як: Р. Манн [91], Е. Майєр [92], Н. Д. Собкова [63], І.А. Бланк [31], І. Б. Стефанюк, О. Я. Бардин [29], Р. Ф. Бруханський [32], Л. В. Гуцаленко [39] та інші. Згадані автори виділяють такі цілі внутрішнього контролю:

- взаємозв'язок стратегічних та локальних завдань;
- орієнтування управлінського процесу на досягнення цілей підприємства;
- координація систем планування, контролю та інформаційного забезпечення;
- координація процесу планування шляхом збору та обробки інформації.

Контроль сприяє досягненню стратегічних цілей організації, координуючи та оптимізуючи управлінський процес і проводячи моніторинг прогнозів та планів розвитку організації, що свідчить про те, що впровадження концепції внутрішнього контролю в організації є управлінським процесом, який спрямовано на досягнення стратегічних цілей. У додатку Г наведено огляд сучасних концепцій внутрішнього контролю.

Порівнюючи наведені концепції, слід зазначити, що всі вони представляють внутрішній контроль як процес обліку та перевірки, що забезпечує користувачів необхідною внутрішньою інформацією для поліпшення управлінського клімату в організації, відповідними реакціями на різні фактори впливу.

Для підвищення ефективності операцій в умовах ринкових відносин організація повинна виконувати основні завдання, які стоять перед врахуванням коштів та розрахунків. Насамперед, необхідно забезпечити своєчасне та правильне документування операцій з руху грошових коштів та розрахунків. Важливим є оперативний, повсякденний контроль за збереженням готівки та цінних паперів у

касі організації, і навіть контролю над використанням коштів суворо за цільовим призначенням, за правильними і своєчасними розрахунками з бюджетом, банками, персоналом, над виконанням форм розрахунків, встановлених договорах з покупцями і постачальниками.

Контроль руху грошових потоків являє собою контроль зміни залишків грошових коштів на банківських рахунках чи касах організації. Рух коштів є необхідною умовою діяльності організації, оскільки вони забезпечують безперебійність постачання, безперервність процесу виробництва та своєчасність відвантаження та реалізації продукції. Оформляються та закріплюються господарські зв'язки договорами, згідно з якими одне підприємство виступає постачальником товарно-матеріальних цінностей, робіт чи послуг, інша - їх покупцем, споживачем, отже, і платником.

Внутрішній контроль руху грошових потоків включає [45]:

- оперативний, повсякденний контроль за збереженням готівкових коштів та цінних паперів у касі підприємства;
- перевірку використання коштів суворо за цільовим призначенням;
- контроль за правильними та своєчасними розрахунками з бюджетом, банками, персоналом;
- ревізію щодо дотримання форм розрахунків, встановлених у договорах з покупцями та постачальниками.

Метою ефективної системи внутрішнього контролю є забезпечення реалізації завдань підприємств для того, щоб підприємства могли досягати довгострокових цілей у сфері рентабельності та мали можливість підтримувати надійну систему фінансової та управлінської звітності.

Можна виділити ключові цілі здійснення внутрішнього контролю над рухом грошових потоків суб'єкта господарювання (Додаток Д).

Основними джерелами інформації контролю касових операцій є наступні документи:

- прибуткові та видаткові касові ордери;

- квитанції на сплату готівки в банк або на оплату послуг інших організацій;
- розрахункові відомості на виплату заробітної плати та відпускних, матеріальної допомоги, стипендій та інших виплат;
- трудові договори на виконання та оплату окремих робіт; акти інвентаризації грошових коштів; договори матеріальної відповідальності;
- касова книга; звіти касира; реєстр прибуткових і видаткових касових ордерів; книга обліку розрахункових операцій;
- облікові регістри за рахунками та субрахунками класу 3: «Готівка», «Рахунки в банках», «Інші кошти», «Еквіваленти грошових коштів» тощо;
- Головна книга;
- Баланс підприємства (форма 1, 1-м, 1-мс);
- Звіт про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом (форма 3, 3-н);
- Примітки до фінансової звітності.

Контроль обліку та стану грошових коштів на підприємстві бажано проводити в такому порядку: 1) перевірка дотримання касової дисципліни та порядку проведення безготівкових розрахунків; 2) перевірка записів у Касовій книзі, у звіті касира, книзі обліку розрахункових операцій, банківських платіжних регістрах; 3) правильність оформлення прибуткових і касових ордерів, платіжних доручень, банківських виписок; 4) інвентаризація готівки в касі та на розрахункових гривневих, валютних та електронних рахунках тощо.

Типовими порушеннями при внутрішній перевірці операцій з грошовими коштами є: оплата готівковими чи безготівковими коштами за підробленими рахунками чи документами; підробка підписів одержувачів готівки; включення підставних осіб до платіжних документів; завищення розмірів заробітної плати до фонду оплати праці; неперед'явлення в банку готівки, отриманої за чеком; виплата готівки за документами, вилученими з архіву минулих періодів і використаними повторно; заміна тексту касових та банківських документів тощо [47].

У літературі виділяють оперативний та стратегічний види внутрішнього контролю грошових коштів [59]. Основне завдання оперативного контролю полягає в управлінні поточними внутрішніми виробничо-господарськими процесами на підприємстві, вирішенням поточних короткострокових проблем з коштами, тоді як завдання стратегічного контролю – це насамперед управління діяльністю організації з урахуванням стратегічних цілей, зовнішніх факторів у тривалій перспективі, тобто стратегічне планування діяльності пов'язаної з грошовими потоками, стратегічний контроль, стратегічне інформаційно-аналітичне забезпечення тощо.

Порівняльні характеристики оперативного та стратегічного внутрішнього контролю грошових потоків наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика оперативного та стратегічного внутрішнього контролю грошових потоків підприємства

Оперативний контроль грошових потоків	Стратегічний контроль грошових потоків
Задача	
Досягнення оперативних цілей в поточному періоді	Ті цілі, які компанія прагне досягти в майбутньому
Інструменти	
Оперативне планування та складання поточних бюджетів	Стратегічне планування та складання бізнес-планів організації
Інформаційне забезпечення	
Використання якісної та достовірної інформації	Використання планів, прогнозів, пропозицій та рекомендацій
Контрольна функція	
Високий ступінь контролю, низький рівень ризику	Низький ступінь контролю, високий ризик прийняття рішень
Термін формування інформації	
Малі та середні терміни	Довгострокова перспектива

Джерело: складено автором на основі [45, 47, 59].

Стратегічний внутрішній контроль грошових потоків є системою інформаційного забезпечення управління грошовими потоками з орієнтуванням на стратегічні цілі, оптимізацію грошових потоків, їх збалансування у перспективі.

Виявивши важливість та актуальність впровадження контролю грошових потоків, слід навести методику стратегічного внутрішнього контролю, застосування якої дозволить покращити характеристики управлінського процесу в організації:

1) визначення стратегічної мети щодо грошових потоків підприємства, пов'язаної із його загальною стратегічною метою;

2) визначення переліку процесів з грошовими коштами, показників грошових потоків, обраних як об'єкти контролю під час вибіркової чи суцільної перевірки залежно від вимог;

3) безпосереднє проведення контрольних заходів та формування підсумкових консолідованих даних за результатами контролю;

4) розробка заходів та коригування стратегії і плану з урахуванням виявлених розбіжностей, певних ризикованих операцій щодо фінансового стану компанії, здійснених контрольних процедур тощо.

Застосування зазначеної методики внутрішнього контролю дозволить всебічно розглянути процес його здійснення, виявити на ранніх стадіях можливі ризики, отримати стратегічну інформацію про плановані заходи щодо грошових потоків, тенденції розвитку навколишніх областей, здатних вплинути на фінансове становище організації, плановий прибуток, освоєння грошових ресурсів, ефективність їх розміщення.

Крім наведеної методики потрібно розглянути методологію стратегічного внутрішнього контролю грошових потоків, що передбачає наявність наступних складових:

1) визначення функцій стратегічного контролю грошових потоків, а саме: визначення стратегічних цілей та ризиків у діяльності організації, здійснення контролю стратегії організації в цілому та стратегії розміщення коштів зокрема, моніторинг та контроль повноти та своєчасності обліково-аналітичного

забезпечення стратегічного управління організацією, визначення показників стратегічного розвитку підприємства, коригування процесу стратегічного управління організацією з урахуванням виявлених ризиків, впливів, особливостей;

2) проведення та координування стратегічного аналізу грошових потоків, що включає: стратегічний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища, стратегічних планів, конкурентних переваг, напрямів руху грошових коштів, стратегічний аналіз витрат та результатів діяльності, аналіз процесу створення цінностей, формування стратегічних контрольних показників розміщення коштів;

3) визначення параметрів досягнення організацією стратегічних показників, що дозволяють підвищувати ефективність використання потенційних конкурентних переваг організації, формувати базис стратегічної фінансової стійкості організації, потенційних передумов забезпечення стратегічної платоспроможності та рентабельності підприємства.

Використання методики внутрішнього стратегічного контролю грошових потоків на практиці як однієї зі складових управлінського обліку підвищує ефективність управління грошовими потоками та організацією у довгостроковій перспективі, дозволяючи спланувати та проконтролювати грошові потоки.

За останні роки глобальна капіталізація криптоактивів зростає. Цей новий тип валюти все частіше використовується для комерційних операцій або грошових переказів. Існує реальний ризик того, що криптоактиви можуть бути переоцінені або недооцінені через відсутність спільних міжнародних і національних стандартів. Враховуючи волатильність криптовалют і потенціал шахрайства, існує високий ризик суттєвих викривлень у рахунках. Права та власність на криптоактиви є ще однією сферою ризику. Хоча технологія блокчейн може забезпечити підтвердження транзакцій, таких як покупка криптовалюти, внутрішні контролери повинні додатково враховувати безпеку приватних ключів, які забезпечують доступ. Високий рівень конфіденційності та конфіденційності в блокчейні перешкоджає доступу до доказів контролю, збільшуючи ймовірність того, що перевизначення контролю не буде помічено.

Труднощі в контролі криптоактивів полягають у різноманітності цього об'єкта, недостатності законодавчого забезпечення та невизначеності питань його обліку.

По-перше, криптоактиви існують у комп'ютеризованих інформаційних системах компаній, що ускладнює реєстрацію операцій з ними, їх інвентаризацію та збір необхідних доказів. Їх засоби контролю повинні мати можливість працювати в автоматизованих системах, перевіряти транзакції та узгоджувати дані з трейдерами, які зберігають криптоактиви компанії.

По-друге, ці активи складаються з кількох токенів, які належать до різних об'єктів бухгалтерського обліку та повинні обліковуватися на різних бухгалтерських рахунках. Найпоширенішими є платежі в токенах або криптовалютах, які обліковуються на рахунках грошових коштів.

На основі цього запропоновано методику внутрішнього контролю криптоактивів, який містить покроковий алгоритм її реалізації та визначає контрольні дії на кожному етапі.

Внутрішню перевірку відображення в обліку операцій з криптоактивами пропонується проводити відповідно до розробленого алгоритму, що включає дев'ять етапів, які відповідають основним завданням цієї перевірки (рис. 3.1) [38]. Нижче наведено характеристику кожного етапу внутрішнього контролю:

Етап 1. Ознайомлення з обліковою політикою, а саме вивчення способів організації і ведення бухгалтерського обліку криптоактивів, які прийняті на підприємстві.

На цьому етапі виникає необхідність сформування думки про повноту елементів облікової політики для цілей бухгалтерського обліку операцій з руху криптоактивів та їх відповідність діяльності підприємства. Існує також потреба оцінки повноти розкриття фінансової звітності та впливу застосованих методів бухгалтерського обліку на достовірність звітних показників.

Рис. 3.1 Етапи проведення внутрішнього контролю операцій з криптоактивами

Джерело: розроблено автором.

До джерел інформації першого етапу відносяться: наказ про облікову політику та зміни до неї; додатки до облікової політики з розроблених та використовуваних в організації реєстрів; посадові інструкції; графік документообігу тощо.

Етап 2. Перевірка правильності віднесення криптоактивів до об'єктів бухгалтерського обліку.

Внутрішніми контролерами перевіряється правильність класифікації криптоактивів та вибору методу їх обліку, і щоб це відповідало вимогам законодавства України та облікової політики підприємства. У бухгалтерському обліку на рахунках грошових коштів доцільно відображати платіжні токени (або криптовалюти); також рекомендується виділяти окремий субрахунок.

Етап 3. Перевірка правильності оцінки первісної вартості криптоактивів. Служба внутрішнього контролю оцінює правильність розрахунку первісної

вартості криптоактивів в залежності від способу їх придбання, а також передбачуваного призначення. Початкова вартість придбаних цифрових активів приймається як вартість їх придбання, збільшена на суму операційних витрат, крім випадків, передбачених законодавством.

Етап 4. Перевірка достовірності та своєчасності документального оформлення операцій з руху криптоактивів.

Коректне відображення цифрових активів в бухгалтерському обліку неможливо без вирішення питань документації. Відсутність національних методичних рекомендацій щодо обліку операцій з такими активами у господарській діяльності ускладнює внутрішню перевірку правильності їх відображення в первинних документах та регістрах бухгалтерського обліку. Суб'єкти господарювання повинні самостійно затверджувати в обліковій політиці перелік основних первинних документів, що будуть вважатися ґрунтовною підставою для відображення діяльності з криптовалютами в бухгалтерському обліку.

Етап 5. Перевірка правильності відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з руху криптоактивів. Коректне та повне відображення інформації у фінансовій та управлінській звітності є дуже важливою. Контролерами перевіряється достовірність застосування послідовності процедур для формування даних звітності і правильність їх формування. Особлива увага приділяється перевірці взаємозв'язку даних у звітних формах, організації та стану обліку, регістрах аналітичного та синтетичного обліку.

Етап 6. Перевірка правильності та достовірності формування фактичної собівартості криптоактивів.

На цьому етапі службою внутрішнього контролю аналізується правильність розрахунку фактичної собівартості криптоактивів, беручи до уваги своєчасність та достовірність включення витрат, що їх формують.

Етап 7. Перевірка правильності та достовірності формування сум резервів під зниження вартості криптоактивів, а саме перевірка:

- правильності та повного ведення синтетичного обліку операцій із резервами та дотримання податкового законодавства;
- відображення у бухгалтерському обліку та звітності сформованих організацією резервів;
- наявності підтверджуючих і первинних документів, які оформлені згідно з вимогами чинних нормативно-правових документів;
- порядку та періодичності проведення інвентаризацій за резервами, та відповідно повноту розкриття результатів цих інвентаризацій.

Етап 8. Перевірка своєчасності та правильності проведення інвентаризації криптоактивів.

На даному етапі перевірки внутрішній контролер повинен бути ознайомлений з результатами попередньої інвентаризації криптоактивів. Організації проводять інвентаризацію, щоб перевірити надійність даних бухгалтерського обліку та звітності, а також контролювати наявність криптоактивів шляхом порівняння фактичної наявності з даними бухгалтерського обліку.

Етап 9. Перевірка правильності припинення визнання криптоактивів та зобов'язань.

На фінальному етапі служба внутрішнього контролю здійснює перевірку коректного припинення визнання криптоактивів, причинами якого може бути: припинення прав суб'єкта господарювання на отримання об'єктів цивільних прав, що засвідчуються криптоактивами, відчуження криптоактивів іншій особі та з інших підстав, встановлених законодавством. Обов'язково контролер повинен перевірити чи правильно відображено припинення визнання криптоактивів в обліку та звітності.

Наявність внутрішнього контролю над операціями з криптоактивами на підприємствах завдяки виконанню вищезазначених заходів запобігатиме шахрайству та помилкам, а також допоможе у подальшому здійснювати ефективне управління діяльністю підприємства орієнтуючись на минулі результати.

3.2. Методи та процедури зовнішнього контролю грошових коштів та їх потоків

Проведення зовнішнього контролю грошових коштів та їх потоків на підприємстві у всі часи є актуальним та необхідним, оскільки досі існують великі ризики шахрайства та фінансових злочинів, завжди виникає потреба впевненості у надійності фінансової звітності та потреба в ефективному управлінні господарською діяльністю.

Аудит грошових коштів є важливою складовою фінансового аудиту, який допомагає виявляти і запобігати ризикам, пов'язаним з шахрайством, а також забезпечує надійне та ефективне управління суб'єктом господарювання. Наприклад, шахрайство засновника італійського молочного конгрामелату "Parmalat" і засновника американської компанії "ZZZZ Best Carpet Cleaning". У цих підприємствах крадіжки грошових коштів прикривалися фальшивими банківськими виписками та фальшивими відповідями-підтвердженнями. Було втрачено мільйони доларів прибутків, а репутація аудиторських фірм, які перевіряли звітність та первинні документи їх діяльності, але які не виявили шахрайства, заплямована.

Основними релевантними грошовими твердженнями є існування, повнота, упорядкування, точність, обмеженість тощо. Виконуючи покрокові огляди грошових коштів, аудитори зазвичай шукають способи, за якими сума коштів може бути завищеною або заниженою. Для ефективного проведення аудиту контролери задаються спочатку такими питаннями:

- 1) Чи вчасно проводяться банківські звірки компетентним персоналом?
- 2) Чи всі банківські рахунки звірені?
- 3) Чи перевіряє банківські звірки внутрішній контролер підприємства?
- 4) Чи всі банківські рахунки відображені в головній книзі?
- 5) Чи є відповідне розмежування обов'язків між персоналом, які працюють з готівкою, реєструють готівку, здійснюють платежі та звіряють банківські виписки?
- 6) Які банківські рахунки були відкриті та закриті за період?

7) Чи існують якісь законодавчі або внутрішні обмеження щодо банківських рахунків?

8) Які особи вказані в ролі підписанта банківських документів?

9) Який характер кожного банківського рахунку (наприклад, банківський рахунок для нарахування заробітної плати, корпоративна картка тощо)?

10) Чи є грошові еквіваленти?

Аудитори зазвичай оцінюють високий ризик контролю для кожного об'єкту перевірки стану грошових коштів. Коли ризик контролю оцінюється як високий, властивий ризик стає рушійною силою ризику суттєвого викривлення (ризик контролю*властивий ризик = ризик суттєвого викривлення). Наприклад, якщо ризик контролю високий, а властивий ризик помірний, тоді ризик суттєвого викривлення буде помірний [62].

Якщо аудитори вираховують високу оцінку ризику, наступним кроком є виконання певних суттєвих процедур, а саме запит банківських підтверджень і проведення звірок з усіма банками, де є відкриті рахунки. При високому ризику суттєвого викривлення контролери детальніше перевіряють банківські звірки на кінець періоду та усі суттєві платіжні доручення.

Джерела аудиту грошових коштів можуть бути різноманітними і включають наступні:

1. Фінансові звіти компанії: це одне з основних джерел інформації для аудитора. Фінансові звіти містять інформацію про стан грошових коштів та їх потоків, таку як сальдо рахунків на початок і кінець звітного періоду, витрати та доходи компанії.

2. Документи, що стосуються операцій з грошовими коштами: касові ордери, розписки, відомості про внески та виплати, платіжні доручення, банківські виписки та інші.

3. Внутрішні документи компанії: політики та процедури, пов'язані з управлінням грошовими коштами, контролем за ризиками та процедурами забезпечення безпеки грошових коштів.

4. Відомості від сторонніх джерел: аудитор може отримати відомості від банків, аудиторських компаній, юридичних фірм та інших сторонніх джерел щодо взаєморозрахунків об'єкта аудиту з контрагентами.

5. Спостереження та інтерв'ю: аудитор може проводити спостереження за процесом обробки грошових операцій та проводити інтерв'ю з працівниками компанії, які мають безпосередній доступ до грошових коштів.

6. Аналіз показників компанії: зовнішні контролери можуть проаналізувати показники компанії, пов'язані з грошовими коштами, такі як рентабельність, ліквідність та ефективність управління грошовими коштами.

Загальна методика аудиту грошових коштів включає наступне:

- перевірка наявності та правильності складання первинної документації;
- тестування контролю доступу та наявності встановлення належних процедур контролю доступу до грошових коштів, такі як обмеження доступу до каси або банківських рахунків;
- перевірка наявності та ефективності процедур контролю за ризиками;
- аналіз ефективності процедур звітності та розкриття інформації, перевірка точності та своєчасності звітів, пов'язаних з сальдо та рухом грошових коштів;
- ознайомлення з наявністю та ефективністю процедур забезпечення безпеки грошових коштів.

Звіт про рух грошових коштів є основним звітом, який має таку ж популярність, як і звіт про прибутки та збитки або баланс, і користувачі фінансових звітів очікують, що компанії та їхні аудиторі виявлять і виправлять суттєві викривлення у цьому звіті до публікації.

Оскільки складання звіту про рух грошових коштів пов'язане з іншою перевіреною фінансовою звітністю, це може проявлятися в тому, що обсяг виконаної аудиторської роботи буде недостатнім для отримання належного аудиторського висновку або виявлення питань, які слід виправити/повідомити особам, уповноваженим за корпоративне управління. Основною причиною є те, що внутрішня перевірка відповідності фінансової звітності групою аудиторів не

виявляє основних помилок у звіті про рух грошових коштів. Це також може призвести до помилок класифікації між розділами звіту про рух грошових коштів [73].

Серед інших основних причин можна виокремити наступні:

- аудиторська група не завжди повідомляє керівництво щодо правильності застосованої облікової політики та розкриття інформації, що впливає на звіт про рух грошових коштів;
- керівництво, яке підтримує зв'язок з аудиторською групою по роботі з технічними та складними судженнями, не було достатнім або обізнаним у методах інформування та навчання персоналу;
- процес перевірки не завжди виявляв і адекватно реагував на питання, виявлені під час аудиту;
- поєднане використання електронних таблиць і ручний характер обробки грошових потоків компаніями збільшує складність аудиту консолідованого звіту про рух грошових коштів.

У додатку Е наведено приклади випадків і дії щодо вдосконалення, вжиті аудиторськими компаніями у випадках перевірки звітів про рух грошових коштів. Розглянуті заходи щодо покращення значною мірою включали внесення змін до процедур аудиту фірми та навчання і вказівки для запровадження нових процедур аудиту або посилення існуючої методології [80].

Останнім етапом розвитку Інтернету є активне використання технологій VR та AR, що в умовах віртуалізації інформаційних процесів призводить до поширення метасередовищ. Функціонування метаверсів, які є інтегрованими інформаційними середовищами віртуальних комунікацій, пов'язане з появою та обігом нематеріальних об'єктів, які безпосередньо виконують функцію грошей.

Аудитори перш за все перевіряють функціонування віртуальних учасників бізнес-комунікацій на предмет відповідності їх діяльності правовим нормам, правилам операторів метавсесвіту, достовірності фінансової звітності, ефективності певної діяльності тощо. У цьому випадку аудитори можуть бути

гарантами операцій з електронними грошима. Договірні відносини доцільно встановлювати з контрагентом, ділова репутація якого підтверджена аудиторською фірмою [83].

Якщо грошові операції здійснюються на значну суму коштів, то за згодою обох сторін ділових комунікацій може бути залучено незалежного аудитора для надання впевненості та гарантії електронних розрахунків. На основі швидких перевірок контрагентів аудиторі можуть повністю схвалити операції з електронними грошима або визначити рівень ризику таких операцій.

Однак повна передача облікових функцій зовнішнім контролерам може призвести до збільшення кіберризиків. Оскільки бухгалтерська інформація часто містить комерційну таємницю, надання доступу до неї аудиторським фірмам або іншим аутсорсерам загрожує інформаційній цілісності підприємств у метавсесвіті [94]. Слід мати на увазі, що господарська діяльність підприємств у метавсесвіті може відбуватися лише у віртуальній формі з формуванням електронних копій документів, що підвищує ризик їх втрати або передачі зловмисникам.

Щодо аудиту NFT, то за умови достовірного визначення їх первинної вартості завдання полягає в тому, щоб порадити підприємствам метаверсу ідентифікувати всі фактори виробництва, достовірно визначити їх вартість для повного включення до собівартості готової продукції (робіт, послуг). Такий аудиторський контроль також може використовуватися сторонами договірних відносин в електронних транзакціях.

У процесі визначення вартості віртуальних активів клієнта аудиту також може зацікавити незалежна оцінка справедливої вартості NFT, яка розглядається як потенційне придбання. Іншими словами, покупцеві може знадобитися експертний висновок щодо справедливої вартості NFT через приблизне визначення його початкової та ринкової вартості. Аудиторі повинні мати досвід оцінки вартості NFT для визначення початкової вартості, поточної та майбутньої справедливої вартості.

Однак електронні транзакції з використанням NFT також характеризуються певними недоліками, які пов'язані з недобросовісною діяльністю сторін договірних

відносин. Перш за все, для підвищення споживчої або інвестиційної цінності NFT учасники електронних транзакцій можуть вдаватися до торговельного шахрайства. Емітент або еквайр NFT може вступити в змову з конкретним покупцем або створити фіктивних покупців для багаторазового перепродажу криптовалюти.

У системі електронних транзакцій існують циклічні операції перепродажу NFT з поверненням їх початковому власнику. Тобто власник NFT в підсумку не змінюється, але незаконно завищуються показники їх популярності та обігу в системі електронних транзакцій. Як наслідок, відбувається спотворення облікової інформації про NFT, що може призвести до її неправильного тлумачення керівниками підприємств у метаверсах.

Перевірку достовірності історії електронних транзакцій доцільно доручити аудиторам. Завдання аудиту — підтвердити чесність попередніх операцій купівлі-продажу NFT. Оскільки технологія блокчейн здатна приховувати особи клієнтів, необхідно проводити аудит електронних адрес гаманців і дат транзакцій. Якщо протягом короткого проміжку часу проводилися повторні електронні транзакції з певним NFT з одного гаманця, то вчинялися фіктивні дії. Крім того, історичні зміни в поточному балансі певного типу NFT емітента та правовласника також потребують контролю. Якщо поточний баланс NFT при великій кількості операцій продажу не змінюється в одного власника – також має місце фіктивний торговий цикл.

Свідченням складності незаконного обігу NFT є невелика частка відмивання грошей з їх допомогою (6%) у загальному обсязі шахрайства з криптовалютою, який оцінюється в 8,6 мільярда доларів у 2021 році [81]. Однак неавторизовані електронні транзакції містять значний ризик втрати довіри до NFT. Тому аудиторам рекомендовано відстежувати операції з кожним NFT на предмет незаконного обігу. Як правило, зловмисники одночасно закривають численні електронні транзакції з NFT, які мають невелику вартість для відволікання уваги контролюючих органів. Викликає підозру швидке зростання кількості угод купівлі-продажу за короткий проміжок часу. Крім того, підозри можуть виникнути відносно однакової кількості продавців і покупців цих угод.

Відповідно, аудитори можуть ідентифікувати NFT, щодо яких є зловживання, а також попередити про ризиковані електронні транзакції підприємства в метасередовищах. Інформаційна схема розширеного контролю та аудиту електронних транзакцій у метаверсах розроблена та наведена на рис. 3.2:

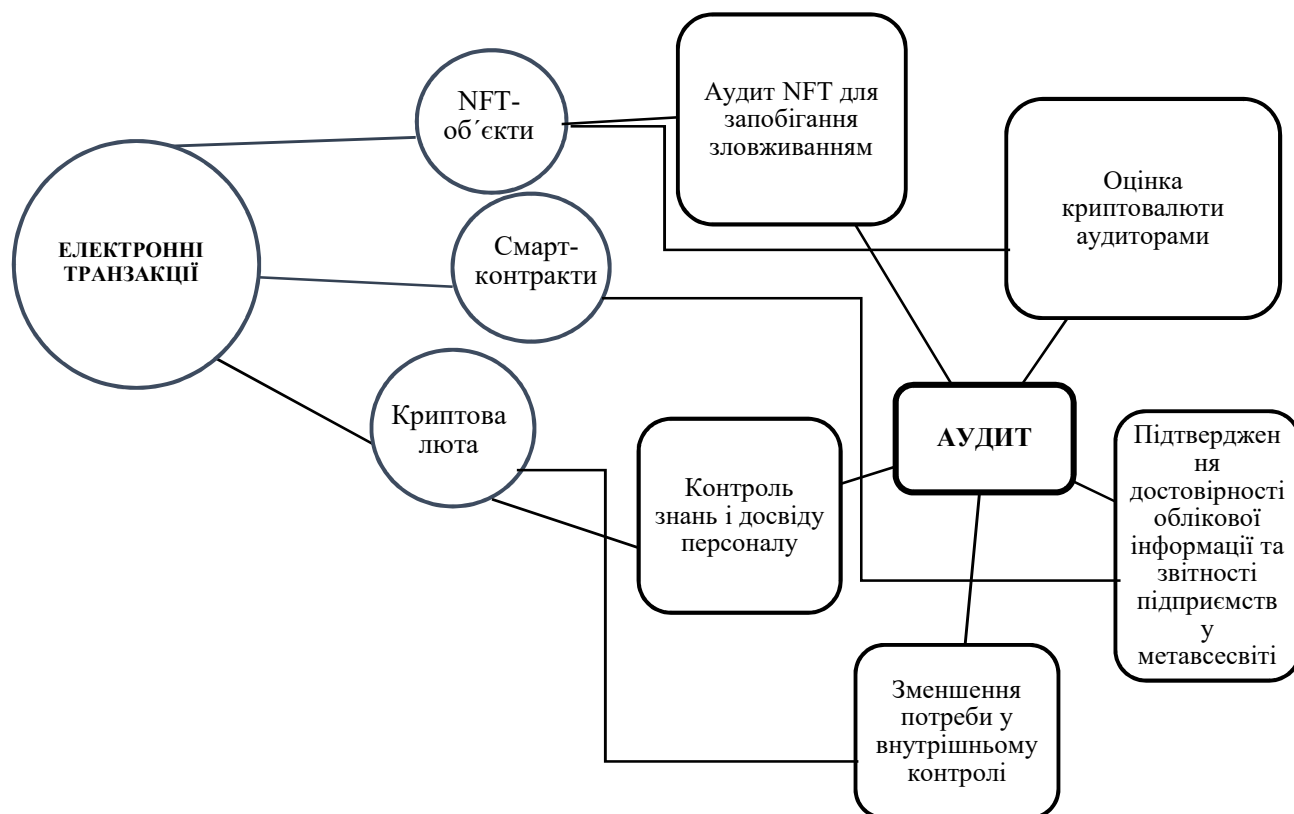

Рис. 3.2 Інформаційна схема контролю та аудиту підприємств у метаверсах
Джерело: складено автором на основі [83, 94].

Проведення електронних транзакцій у метавсесвітах супроводжується значними ризиками, що неминуче призводить до спотворення облікової інформації та звітності віртуальних підприємств. Аудитори повинні враховувати змінні ризики циклу криптовалюти під час планування аудиту. Для цього вони можуть вивчити облікову політику компанії в частині здійснення електронних транзакцій з використанням NFT, наявність відповідного досвіду ведення бухгалтерського обліку криптовалюти у працівників бухгалтерії, стан розвитку внутрішнього аудиту, відповідність внутрішніх форм зовнішньої звітності з реаліями обліку електронних грошей.

3.3. Удосконалення інструментів контролю за рухом грошових коштів для підвищення ефективності управління підприємством

Інструменти контролю за рухом грошових коштів - це різноманітні методи, засоби, моделі, що дозволяють підприємствам контролювати рух грошових потоків та забезпечувати за допомогою їх контролю ефективне управління діяльністю.

Одним із відомих та вживаних інструментів контролю за станом та рухом грошових коштів є фінансова звітність, а саме звіт про рух грошових коштів (форма №3 та №3-н). Основною метою удосконалення даного інструменту контролю є те, щоб представити аргументи для кращої оцінки припущень, які використовуються в рамках обраної концепції фінансової звітності, і заохотити зацікавлених сторін до пошуку певної «системи попередження», яка допоможе виявити фінансові труднощі в діяльності фірми. «Система попередження» здається необхідною, оскільки бізнес-шахрайство та банкрутство, не передбачені фінансовою звітністю та аудиторськими звітами, змушують підозрювати, що система фінансової звітності недостатньо компетентна для захисту інтересів інвесторів і суспільних інтересів у цілому.

У практиці світових компаній переважає непрямий метод складання звіту, що і робить його найбільш популярним, оскільки він базується на принципі нарахування, а не на касовому методі. GAAP вимагає від підприємств скласти звіт про рух грошових коштів на операційному рівні, який починається зі звітнього чистого прибутку, а потім коригується на безготівкові статті та зміни в рахунках оборотного капіталу [27]. Такий підхід необхідний для фінансової звітності, але це непрямий метод, який може не забезпечити коректну інформативність про грошові потоки, особливо для прогнозування.

Щоб уможливити створення механізму контролю, згаданого вище, прямий звіт про рух грошових коштів та основна класифікація грошових потоків мають бути встановлені через модифікацію принципів або стандартів бухгалтерського обліку в уніфікований спосіб. Оскільки прямий звіт про рух грошових коштів не вимагається принципами бухгалтерського обліку або стандартами, він може

служити разом із коефіцієнтами, розрахованими на його основі, ефективним механізмом системи внутрішнього контролю та бути цікавим не лише для менеджерів, а й для інвесторів, кредиторів, законодавців бухгалтерського обліку та аудиторів.

Наукові дослідження та коментарі користувачів звіту про рух грошових коштів показують, що компанії змінюють надану інформацію у звіті, щоб зробити її корисною для прийняття рішень [93, 103]. Оскільки користувачі фінансової звітності вимагають звіт, який описує грошові потоки компанії, важливо проаналізувати, як він має бути найкраще структурований, щоб він міг досягти повної ефективності та потенціалу. Розробники та науковці, які запроваджують стандарти, визнали, що загалом концепція грошових потоків піднімає деякі унікальні питання, такі як визначення грошових коштів або відмінність між операційними та інвестиційними потоками.

Таким чином, поточне подання звіту про рух грошових коштів не вписується в загальну структуру фінансової звітності, оскільки воно дотримується підходу теорії суб'єктів господарювання: вплив операційних зобов'язань на рух грошових коштів відображається в операційному розділі, тоді як вплив фінансових зобов'язань віднесено до розділу фінансування.

Вплив грошових потоків постачальників боргу та акціонерного капіталу представлено в розділі фінансування навіть без окремих підкатегорій, що підтримує перспективу суб'єкта розглядати борг і власний капітал як подібні. Виплати дивідендів відображаються як від'ємна сума в розділі фінансування, що узгоджується з тим, як такі потоки розглядаються компанією як окремим суб'єктом, але це протилежно тому, як ці потоки виглядають для власників акцій [76].

Цю розбіжність можна усунути, застосувавши запатентовану точку зору щодо формату звіту про рух грошових коштів – розрізливши грошові потоки від боргового та пайового (акціонерного) фінансування. Початковий розділ фінансової діяльності можна розділити на два окремі підрозділи для грошових потоків до кредиторів та акціонерів. Грошові потоки для боржників будуть негативними, що

відповідає теорії, згідно з якою обслуговування боргу є витратами для компанії та власників акцій. Грошові потоки для власників акцій можуть з'явитися як новий підсумковий рядок, де ці грошові потоки розглядаються як позитивний рух відповідно до власної теорії, згідно з якою це грошові виплати, розподілені між заявниками, що залишилися.

Після такої модернізації звіт про рух грошових коштів набагато більше схожий на звіт про прибутки та збитки, що відповідає перспективі запатентованої теорії. Складання схожих фінансових звітів відповідає цілям FASB і IASB [28]. Проект FASB [27], що стосується розробки та подання фінансової звітності за міжнародними стандартами, наголошує на тому, що фінансова звітність має бути узгоджена одна з одною. МСБО 1 [14] та НП(С)БО 1 [20] стверджують, що їх метою є визначення основи для подання фінансової звітності для забезпечення порівнянності як у фінансовій звітності компанії, так і у фінансовій звітності інших компаній.

Крім того, така подібність у представленні дозволить краще проаналізувати і зрозуміти рух грошових коштів та нарахування, а також зв'язок між ними. На рис. 3.3 наведено запропоновану форму звіту про рух грошових коштів.

Запропонована модель розглядає кілька питань класифікації, наявних у поточному регулюванні, і надає інформацію про рух грошових коштів, яка б більш узгоджувалася зі звітами про прибутки та збитки, особливо в операційній частині, що і забезпечить більш ефективний контроль за грошовими потоками організації.

Фундаментальна різниця між обліком за касовим принципом та за принципом нарахування виникає через потребу в періодичній фінансовій звітності, яка має відповідати доходам і витратам. Для бухгалтерського обліку на основі нарахування це створює суб'єктивні проблеми визнання, які ніколи не виникають у бухгалтерському обліку на основі грошових коштів, оскільки грошові надходження та платежі просто реєструються в момент їх виникнення. У довгостроковій перспективі загальний прибуток має бути рівним за обома системами, і якби фінансові звіти готувалися лише наприкінці життєдіяльності компанії, вибір методу обліку був би неважливим. Оскільки це не так, щоб отримати більше

інформації про результати діяльності компанії, користувачі фінансових звітів повинні отримати доступ до всіх фінансових звітів.

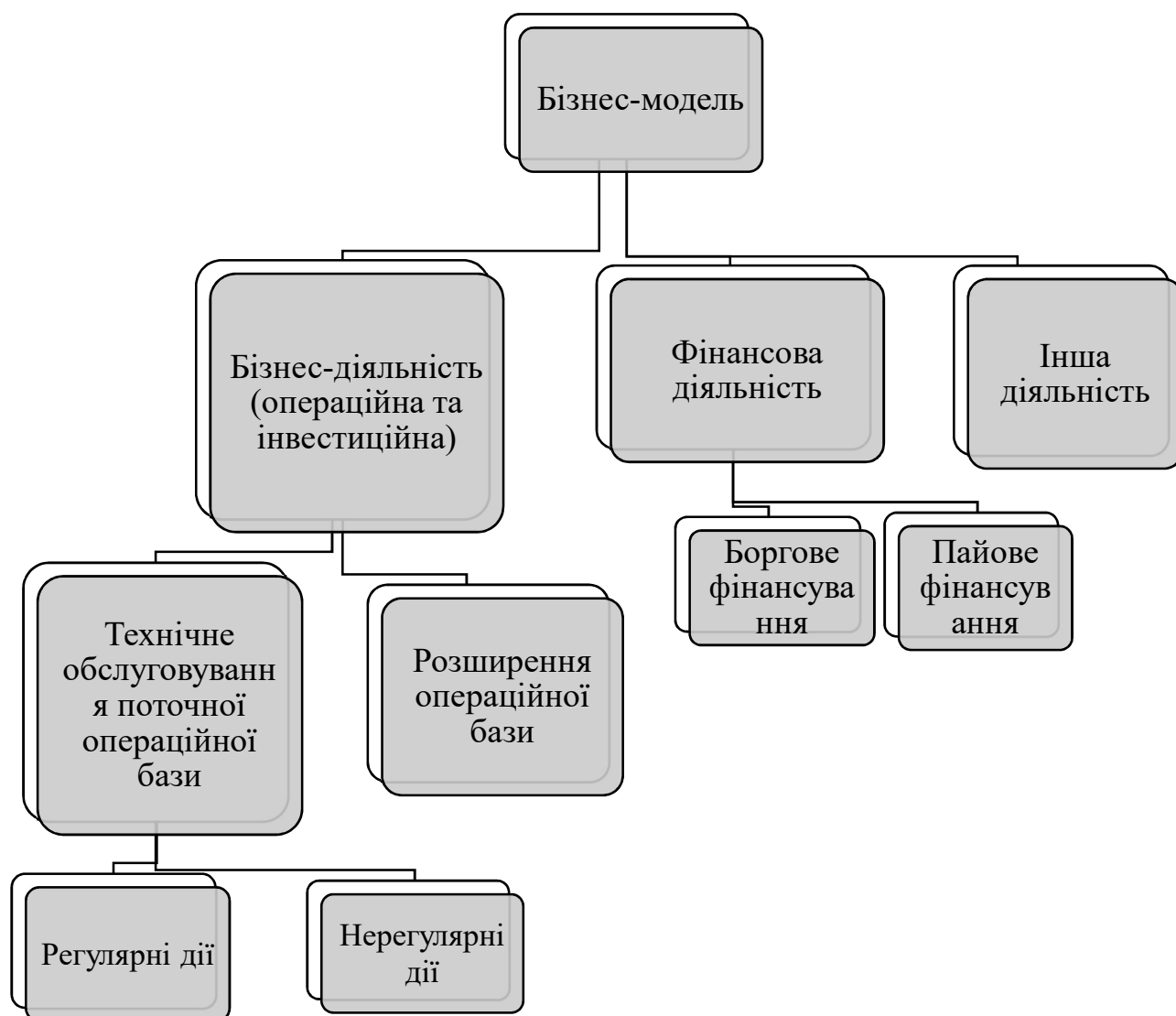

Рис. 3.3 Модернізована форма звіту про рух грошових коштів

Джерело: складено автором на основі [73,76, 87].

Детальніше розглянемо класифікацію статей руху грошових потоків, яку необхідно удосконалити:

1) придбання основних засобів: у звіті про фінансові результати витрати на амортизацію відображаються як операційні витрати. Таким чином, грошові кошти, сплачені за придбання основних засобів, також слід відображати у складі операційної діяльності. Незважаючи на те, що це серйозна зміна порівняно з

поточним стандартом, таке поєднання операційної та інвестиційної діяльності, пов'язаної зі створенням вартості за допомогою бізнес-моделі компанії, зробить звіт про прибутки та збитки та звіт про рух грошових коштів більш послідовними.

Можна дискувати на предмет того, що такий підхід надасть керівництву ще більше свободи маніпулювання грошовими потоками від ділової активності шляхом визначення часу таких витрат. Однак, якби були надані порівняльні звіти про рух грошових коштів, аналіз тенденцій дозволив би користувачам побачити, чи є грошовий потік поточного періоду «типовим» чи «нетиповим». Це слідує висновкам дослідження [89] щодо стійкості дебіторської заборгованості.

2) вибуття основних засобів: у звіті про фінансові результати прибутки та збитки від вибуття основних засобів не включаються до розрахунку операційного прибутку. Теоретична основа цього полягала в тому, що продаж операційних активів не є частиною основної діяльності компанії, а є діяльністю, яка відбувається нечасто і результати якої не можна екстраполювати на майбутнє. Загалом, ці прибутки та збитки виникають просто тому, що компанія зафіксувала занадто велику або занадто малу амортизацію порівняно зі справедливою вартістю активу [71].

Таким чином, загальний дохід від вибуття основного засобу слід відображати у складі операційної діяльності. Щоб послідовно дотримуватися цього, усі активи, пов'язані зі створенням вартості за бізнес-моделлю компанії (земля, обладнання, будівлі тощо), і амортизаційні відрахування, мають бути включені до розділу операційної діяльності.

3) безготівкові придбання: у цій тезі порушується питання альтернативного підходу до безготівкових придбань. Запропонована модель могла б також ефективно застосовуватись, якби у звіті про рух грошових коштів фіксувалися «ніби-то» грошові потоки. Це означає, що якщо актив придбано з боргом, актив обліковується як грошова інвестиція, а випуск боргу – як грошовий потік від фінансування. Подібним чином придбання акцій розглядається як «ніби-то» випуск акцій за готівку, при цьому готівка застосовується до придбання [100].

З точки зору корисності рішення та концепції повного розкриття, таке нововведення можна розглянути. Наприклад, компанія випускає облігації для фінансування придбання основних засобів. Відповідно до поточного режиму, це буде відображено в примітках або як додатковий розділ в операційній діяльності як безготівкова операція. Однак для користувачів фінансової звітності, щоб зробити точні прогнози майбутніх грошових потоків, важливо розрізнити чи були ці інвестиції для підтримки поточної операційної бази чи для її розширення.

Чинне положення не розрізняє грошові потоки для інвестування в бізнес від грошових потоків від ведення бізнесу. Таким чином, цю тему слід досліджувати додатково для потенційного впливу на систему бухгалтерського обліку.

Відповідно до чинних стандартів у звіті про рух грошових коштів реєструються лише операції, які призводять до дебетування або кредитування фактичного грошового рахунку. Пропонується продовжувати використовувати цю систему, але з більш детальним розкриттям безготівкових операцій, про які буде зазначатись інформація відразу після звіту, а не в примітках до фінансової звітності.

Це дозволить користувачам звітності визначити, яка безготівкова діяльність призведе до майбутніх грошових надходжень, а яка – до майбутніх витрат, що, у свою чергу, підвищить якість інформації і для контролю з рухом грошових коштів на підприємстві.

Таким чином, нова запропонована форма звіту про рух грошових коштів вирішує основні проблеми класифікації, наявні в чинному законодавстві. Його впровадження надасть інформацію про рух грошових потоків, яка буде більш узгодженою з іншими фінансовими звітами та покращить інформаційне наповнення для користувачів.

Відповідно до IASB і FASB [27, 28], основний фокус фінансової звітності перемістився на представлення фінансової інформації про суб'єкт господарювання, що звітує, яка є корисною для користувачів фінансової звітності в оцінці перспектив майбутніх надходжень грошових коштів до компанії та в оцінці управління ресурсами з боку топ-менеджменту.

ВИСНОВКИ

Огляд науково-економічної, облікової та контрольної складової в управлінні грошовими коштами та їх еквівалентами на вітчизняних підприємствах, дали підстави зробити наступні висновки:

1. Для ефективного управління підприємством важливо розуміти економічну сутність таких категорій як «грошові кошти та їх еквіваленти» і «грошові потоки». У роботі досліджено зазначені дефініції у вітчизняній і світовій науці та у законодавстві. На основі матеріалів дослідження запропоновано розширити ряд класифікаційних ознак грошових потоків, а саме за законністю господарської операції, за ступенем інфляції та за прибутковістю руху грошових коштів.

2. Запропоновано основні три етапи системи управління грошовими потоками, які є збалансованими для кожного підприємства, незалежно від специфіки його діяльності. Наведено перелік основних напрямів вдосконалення керування коштами, аналіз яких дав змогу розробити схему оптимізації управління грошовими потоками для суб'єктів господарювання. За розробленою схемою наводяться стратегічні та тактичні заходи щодо підвищення якості такого управління і загальної організації.

3. На сьогоднішній день прийнято багато нормативно-правових актів, які регулюють обіг і облік грошових коштів та їх еквівалентів на підприємствах. Розглянуто та виокремлено основні законодавчі зміни та нововведення в Україні та світі, які стосуються грошових коштів та їх еквівалентів, зокрема щодо правового стану електронних грошей та криптовалют. Зроблено висновки, що існуюча нормативна база має суттєві недоліки в розрізі обліку та оподаткування нових видів грошових коштів, які потребують детального розгляду та термінового удосконалення з боку держави.

4. Грошовий потік є важливим активом підприємства і заслуговує на значну увагу до його раціональної організації та контролю. На практичному прикладі наведено бухгалтерські відображення операцій з готівковими та безготівковими коштами, які найчастіше зустрічаються в господарській діяльності підприємств та

які відповідають нормативно-законодавчій базі. Також для вдосконалення обліку електронних грошей на вітчизняних підприємствах у сучасних умовах рекомендовано до субрахунків 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» і 336 «Електронні гроші, номіновані в іноземних валютах» використовувати аналітичні рахунки для обліку класифікації електронних грошей підприємства: а) за призначенням електронного гаманця (для покупок або для отримання торгової виручки); б) емітентом електронних грошей; в) для грошової одиниці.

5. Організація бухгалтерського обліку грошових коштів та їх потоків на вітчизняних підприємствах здається вже повністю сформованою, але все одно компанії припускаються певних помилок та недоліків, найпопулярніші з яких було виокремлено: порушення касової дисципліни, неправильне оформлення первинних документів з обліку грошових коштів, некоректне відображення руху грошових коштів у розрізі синтетичних та аналітичних рахунків тощо. Як наслідок, запропоновано впровадження такої новітньої технології як блокчейн. Саме вона допоможе запобігти шахрайству та помилкам і значно розширить можливість регулюючих органів відстежувати діяльність підприємства, зробить облік прозорим, дасть змогу вести його в реальному часі.

6. Розвиток інформаційних технологій сприяє широкому застосуванню комп'ютерних бухгалтерських програм. Досліджено український аналог для ведення бухгалтерського та управлінського обліку - програму MASTER: Бухгалтерія. Саме це програмне забезпечення пропонується для вдосконаленого ведення обліку грошових коштів. Детальніше розглянуто усі можливі функції та переваги у блоці відображення операцій з готівковими та безготівковими коштами. Запропоновано для створення узагальненої моделі обліку грошових потоків доповнити управлінські транзитні рахунки «Надходження грошових коштів» і «Відтоки грошових коштів», які будуть аналізуватись за такими видами об'єктів аналітичного обліку, як: субконто 1 «Напрямок діяльності»; субконто 2 «Центр відповідальності»; субконто 3 «Рух грошового потоку».

7. Впровадження системи внутрішнього контролю за рухом грошових коштів забезпечує підприємство ефективним стратегічним плануванням та аналізом. У роботі порівнювались характеристики оперативного та стратегічного контролю грошових потоків підприємства, на основі яких була запропонована методика довгострокового контролю для покращення управлінських процесів в організації та складові, які керівництву необхідно при цьому взяти до уваги та розкрити. Також через підвищення світової капіталізації криптоактивів та набуття все більшої актуальності контролю їх обліку, запропоновано модель внутрішнього контролю операцій з криптоактивами на підприємствах.

8. Через великі фінансові махінації та шахрайства з грошовими коштами актуальність зовнішнього контролю не зменшується, а навпаки потребує удосконалення. Під впливом технологічних змін розглянуто функціонування метасередовищ у розрізі здійснення електронних розрахунків з контрагентами та досліджено основну методику контролю, яку необхідно застосовувати аудиторам сьогодення. На основі цього запропоновано інформаційну схему розширеного контролю та аудиту електронних транзакцій у метаверсах, яка відображає основні об'єкти, що мають роль грошових коштів при розрахунках з контрагентами, та поєднання з головними кроками проведення аудиту цих об'єктів.

9. Оскільки звіт про рух грошових коштів виступає не тільки джерелом контролю за грошовими потоками, а є і найкращим інструментом для його здійснення, розглянуто методи складання даного звіту та причини переважання прямого методу над непрямим. Доведено, що сучасна структура звіту не відповідає іншим формам фінансової звітності, через що у роботі запропоновано модернізовану модель складання звіту про рух грошових коштів з більш актуальним поділом на розділи та статті в залежності від бізнес-моделі підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 28.04.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Господарський Кодекс України від 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
4. Податковий Кодекс України від 06.05.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
5. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. №996-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
6. Закон України «Про валюту і валютні операції» від 07.02.2019 р. №2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
7. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг» від 12.01.2023 р. №2888-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#Text>
8. Закон України «Про Національний банк України» від 31.03.2023 р. №679-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
9. Закон України «Про платіжні послуги» від 01.04.2023 р. №1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
10. Законопроект України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. №2074-IX (не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
11. Інструкція про порядок відкриття та закриття Національним банком України рахунків клієнтам, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 15.04.2022 р. № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0074500-22#Text>.
12. Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, затверджена постановою

Національного банку України від 29.07.2022 р. № 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0162500-22>

13. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. №291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

14. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E%201_ukr_2022.pdf.

15. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E%202_ukr_2022.pdf

16. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E%2032_ukr_2022.pdf

17. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E%2038_ukr%202022.pdf

18. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E_39_ukr_2022.pdf

19. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E%207_ukr_2022.pdf

20. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

21. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом МФУ від 28.03.2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text>

22. Положення про ведення касових операцій у національній валюті України: затверджено постановою Правління Національного банку України від 29.12.2017 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text>

23. Постанова Правління Національного банку України про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей від 04.11.2010 р. № 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10#Text>

24. Постанова Правління Національного банку України про затвердження Класифікатора іноземних валют від 04.02.1998 р. № 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0521500-98#Text>.

25. Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending. 2009. Retrieved October 28, 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0110>

26. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council on payment services in the internal market, amending. 2015. Retrieved October 13, 2020 (<https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L2366>)

27. FASB. ASC 230 "Statement of Cash Flows". URL: <https://doi.org/10.1002/9781119652663.ch6>

28. IAS 7 "Statement of Cash Flows". URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2022/issued/part-a/ias-7-statement-of-cash-flows.pdf?bypass=on>".

29. Бардин О. Я. Розподіл грошових потоків в економіці України. «Прикладна економіка – від теорії до практики»: матеріали Першої Всеукр. наук. – практ. конф., 2015 р. Т. : ВПЦ «Економічна думка», 2015. С. 6–8.

30. Биховченко В.П. Стратегія управління грошовими потоками на підприємстві. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 17. С. 604—609.

31. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент. Видавництво "Фінанси та статистика". К., 2004. 656 с.

32. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Т.: ТНЕУ, 2014. 444 с.

33. Бурденко І.М. Управління грошовими потоками як основа забезпечення фінансової рівноваги суб'єктів господарювання. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 16. С. 661—665.

34. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік: історичний аспект: Результати дис. досліджень Житомирської наук. бухгалтерської школи . Житомирський держ. технологічний ун-т. Ж., 2006. 619с.

35. Височан О. С. Облік і контроль грошових коштів та їх еквівалентів: теорія, методика, організація: автореф. дис.канд. екон. наук. К., 2009. 24 с.

36. Гонак І. М. Ризики функціонування криптовалютного бізнесу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2021. No 44. С. 81-86.

37. Гонак І.Г. Види криптовалютних гаманців. Інноваційна економіка. № 1. 2022. 102 с. URL: <http://www.inneco.org/index.php/innecoqa/article/view/894>

38. Гура Н. О., Гога Ю. О. Методика внутрішнього контролю операцій з криптоактивами в автоматизованій інформаційній системі підприємства. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". №02/70. 2023. СС. 17-24.

39. Гуцаленко Л. В., Мулик Т. О.. Внутрішній аудит та діагностика в системі державного фінансового контролю та управління діяльністю бюджетної установи. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4. С. 31-45.

40. Долбнєва Д.В., Романів Є.М. Основи роботи і функціональні можливості системи IT-Enterprise з ведення обліку, звітності та оподаткування: навчально-методичний посібник. Львів: «Ліга-Прес», 2019. 149 с.

41. Загнітко О. Біткоїн: налаштувати не можна забороняти. Kyiv School of Economics. URL : <http://www.kse.org.ua/en/about/kse-news/?news id=2096>

42. Заремба Є.М. Грошові потоки підприємства: сутність і класифікація. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012. № 2 (23). С. 87–92.

43. Засадний Б.А. Вплив професійного судження на використання елементів методу бухгалтерського обліку. Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку : зб. Матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-й річниці створення кафедри аудиту; 10 грудня 2020 р. Київ, КНЕУ, 2020. С. 218-220.

44. Ілляшенко К.В. Перспективи застосування технології блокчейн в бухгалтерському обліку. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 40. С. 198-202.

45. Калайтан Т.В. Контролінг: навч. посіб. Львів : Новий Світ , 2008. 252 с

46. Ковалева Т. Становлення та шляхи удосконалення обліку криптовалют. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2020. № 24. С. 90-100.

47. Крічевець Е. А. Перспективи розвитку контролінгу грошових потоків підприємства. Міжнародний науковий інститут "Edukatio". №2 (9). 1/2015.

48. Кузь В.І., Кіцен Т.О. Удосконалення обліку грошових коштів в контексті забезпечення платоспроможності суб'єкта господарювання. Молодий вчений. 2019. № 9 (73). С. 468-474. DOI:10.32839/2304-5809/2019-9-73-100.

49. Легенчук С.Ф., Семенець А.П. Облікове відображення операцій з електронними грошима: методичний аспект. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. Х., 2017. Випуск 23. Частина 3. СС. 144-147.

50. Лемеш В. М. Перевірка операцій з обліку резервів. URL: <https://buhgalter.by/magazine-articles/show/43/> (дата доступу: 20.01.2023).

51. Майборода О.Є., Майборода О.В., Реплюк О.В. Напрями управління грошовими потоками підприємства. Економіка і суспільство. 2017. № 10. С. 305-309.

52. Матюха М.М., Беляк А.П. Організація обліку грошових коштів при використанні інформаційних технологій. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2020. № 15 (2). СС. 20-24.

53. Мінц О. Ю. Моделювання грошових потоків електронних платіжних системах у режимі реального часу. Економічний простір: електронне міжнародне наукове видання. 2022. № 178. С. 83-88. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/178-14>

54. Національний банк України. Банки, які мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно з законодавством України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash/bank-elektron-grosh>

55. Національний банк України. Грошово-кредитна та фінансова статистика, березень 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/groshovo-kreditna-ta-finansova-statistika-berezen-2023-roku>

56. Остафійчук С. М. Грошові кошти та їх еквіваленти – найліквідніші активи підприємства. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Спецвипуск 33. Частина 2. 2011. СС. 215-220.

57. Пазуцян А.В. Світовий досвід застосування контролінгу та особливості його розвитку в україн. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 8. Ч. 3. С. 99-103.

58. Петрук О. М., Новак О. С. Сутність криптовалюти як методологічна передумова її облікового відображення. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2017. № 4. С. 48-55. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2017-4\(82\)-48-55](https://doi.org/10.26642/jen-2017-4(82)-48-55).

59. Сафаров О.І. Практика контролінгу: що перешкоджає успіху його здійснення? Актуальні проблеми економіки. 2008. № 4. С. 27—31.

60. Семенець А.П. Сутність електронних грошей як об'єкта бухгалтерського обліку. Фінансовий простір: міжнародний науково-практичний журнал

(електронне фахове наукове видання України). 2016. № 2 (22). С. 77-81.
URL:<http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1602/16sapobo.pdf>

61. Сітак І.Л., Мурашко І.М. Діагностика фінансової стійкості підприємства на основі руху грошових потоків. Держава та регіони. Економіка та підприємництво. 2019. № 2 (107). С. 121—126.

62. Скорба О.А. Аудит грошових коштів. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. № 22. С.: ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2007. С. 78-82.

63. Собкова Н.Д. Концептуальні ознаки контролінгу у фінансовій системі України. Формування ринкових відносин. 2009. № 2. С. 17—22.

64. Собчук О. О. Облік грошових коштів: проблеми та шляхи їх вирішення. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: матеріали студентської науково-практичної конференції присвяченої Дням науки в Чортківському інституті підприємництва і бізнесу, ТНЕУ. 2013 р. 42 с.

65. Шевченко Л. В. Методика обліку криптовалют в умовах нестабільності діючого законодавства. Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. 2020. № 1. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.1.156

66. Шкуліпа Л. В. Розвиток бухгалтерського обліку у вимірі міжнародних стандартів фінансової звітності та інноваційних технологій: монографія/Ніжин. Державна служба статистики України. Національна академія статистики, обліку та аудиту. Ніжин, 2020. 616 с.

67. Шмален Г. Основы и проблемы экономики предприятия (пер. с нем. под ред. проф. А.Г. Поршнева). Финансы и статистика. М., 1996. 512с

68. Ярова К. Криптовалюта: визначення правового статусу в Україні. Молодий вчений. 2017 р. № 10 (50). С. 1117-1120. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10/251.pdf>

69. Ясишена В.В., Пославська Л.І. Систематизація основних елементів управління грошовими потоками підприємства. Економічний простір. 2016. № 106. С. 241—254.

70. Яцик Т. В. Облік, контроль та оподаткування операцій з криптоактивами.: дис. ... докт. філософії. Київ, 2021.

71. Alver J., Alver L. On Some Ideas for Improvement of Identification and recording Gains/Losses. 13th International Scientific Conference on Economic and Social Development. Book of Proceedings. Barcelona, Varazdin Entrepreneurship and Development Agency & University North Koprivnica. 2016. PP. 611–620.

72. Anjelina A. Persepsikonsumen pada penggunaan e-money. Journal of Applied Managerial Accounting. 2018. № 2(2). PP. 219-231.

73. Bernstein L., Wild J. Analysis of Financial Statements. Fifth edition. McGrawHill. 1999. 529 p.

74. Blockchain, accounting and audit: What accountants need to know. Accounting Today. URL: <https://www.accountingtoday.com/opinion/blockchain-accounting-and-audit-what-accountants-need-to-know>

75. Derun I., Sklyaruk I. The ontological aspects of the essence of cryptocurrency and its display in accounting. Scientific notes of Ostroh International Scientific Journal “Internauka”. Series: “Economic Sciences”. Academy National University. Economics series: Scientific journal. 2018. № 11 (39). PP. 163-170.

76. Dichev I. On the conceptual foundations of financial reporting. Accounting and Business Research. № 47(6). 2017. PP. 617–632.

77. Distributed ledger technology in payments, clearing, and settlement / D.Mills, K.Wang, B.Malone, A.Ravi, J.Marquardt, C.Chen, A.Badev and others. Washington: Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs Federal Reserve Board, 2016.

78. Dmitrenko A.V. Problems of drawing up a cash flow statement. Topical issues of drawing up financial statements in the context of reforming accounting and reporting Materials of the IV international student scientific conference. 2014. PP. 146-151.

79. Duffie D. Digital Currencies and Fast Payment Systems: Disruption is Coming. Stanford University Working Paper. 2019. 34 p.

80. Financial Reporting Council Thematic Briefing. The audit of cash flow statements. May 2021. 8 p.

81. FinCEN Informs Financial Institutions of Efforts Related to Trade in Antiquities and Art. URL: https://www.fincen.gov/sites/default/files/2021-03/FinCEN%20Notice%20on%20Antiquities%20and%20Art_508C.pdf

82. Gross A. Hoelscher, B., Reed J. Accounting Issues Related to Accepting Bitcoins. *Journal of the International Academy for Case Studies*. 2015. № 21. PP. 75–79.

83. Hollensen, Svend, Kotler, Philip, Opresnik, Marc. Metaverse – the new marketing universe. *Journal of Business Strategy*. 2022. URL: <https://dx.doi.org/10.1108/JBS-01-2022-0014>

84. How Blockchain is Disrupting the Accounting Industry. Inc.com. URL: <https://www.inc.com/james-paine/how-blockchain-is-disrupting-accounting-industry.html>

85. International Financial Reporting Interpretation Committee (IFRIC). Holdings of cryptocurrencies. IFRS Interpretations Committee meeting. 2019. №12. 25 p. URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2019/june/ifric/ap12-holdings-of-cryptocurrencies.pdf>

86. Khorolskaya T.E. The role of the cash flow statement in the financial and economic life of an economic entity. *Bulletin of the Academy of Knowledge*. 2020. №. 2 (37). PP. 349-352.

87. Kiaupaite-Grusniene V. Conceptual Model for Cash Flow Statement: History, Analysis and Further Development. Tallin University of technology. 2019. 188 p.

88. Kurhan N., Aksyuta V. Improvement of electronic money accounting at ukrainian enterprise. *Економіка харчової промисловості*. 2021. № 13 (2). PP. 58-68.

89. Luo, M. Do investors fully understand the economic implications of Cash flows from operations? Doctoral dissertation, University of California, Berkeley. 2004.

90. Mackevičius J., Senkus K. The system of formation and evaluation of the information of cash flows. *Journal of Business Economics and Management*. 2006. P. 171-182. DOI: 10.1080/16111699.2006.9636139

91. Mann R., Mayer E. *Controlling for Beginners*. Allied Publishers. 2000. 121 p.

92. Mayer T., Duesenberry J. S., Aliber R. Z. *Pinigai, bankai ir ekonomika. Money, banks and economics*. Vilnius: Alma littera. 1995. 639 p.

93. Miller J. Focusing on the UCA cash flow format on lending opportunities. *RMA Journal*. №4.2006. PP. 84–91.
94. Muravskiy, Volodymyr. *Accounting and Cybersecurity: Monograph*. Scientific Editor. Kindle Publishing, KDP. Seattle, USA, 2021. 200 p
95. Onay A. Accounting of crypto-currencies and an evaluation on the impact of crypto-currency on the internal control of enterprises. *Academic studies in economic sciences*. 2018. PP. 469–489.
96. Oriekhova K. V., Golovko O. Hr. Problems of enterprise management. *Economics and law. Section Economics*. 2022. №1. P. 89-97.
97. Ozeran A., Gura N. Audit and accounting considerations on cryptoassets and related transactions. *Economic Annals-XXI*. 2020. №184(7-8). PP. 124-132. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V184-11>
98. Pashkevych, M., Bondarenko, L. , Makurin, A., Saukh, I., Toporkova, O. Blockchain technology as an organization of accounting and management in a modern enterprise. *International Journal of Management (IJM)*, 2020. Vol.11. Issue 6, PP. 516-528. doi: 10.34218/IJM.11.6.2020.045
99. Pass Ch., Lowes B., Davies L. *Ekonomikos termin. Dictionary of Accounting Terms*. Vilnius: Baltijos bisnis. 1997. 183 p.
100. Penman S. *Accounting for value*. New York: Columbia Business School Publishing. 2011.
101. Shkulipa L. *Accounting Journals: Scopus, Web of Science, SCImago*. Berlin, 2020. 287 p. DOI: 10.2478/9788395669675
102. Shvets V., Yatsyk, T. Cryptoassets as an emerging class of digital assets in the financial accounting. *Economic Annals-XXI*, 2020. № 183(5-6), PP. 106-115. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V183-10>
103. Steyn B., Hamman W. Revamping the cash flow statement. *Meditari Accounting Research*. № 11(1). 2003. PP. 181–198.
104. The Australian Accounting Standarts Board (AASB). Digital currency - case for standart setting activity. EEG Meeting. 2018. 25 p. URL:

<https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2018/may/eeg/ap2d-digital-currencies-paper.pdf>.

105. Tokenization and the Law: Legal Issues with NFTs. National Law Review. URL: <https://www.natlawreview.com/article/tokenization-and-law-legal-issues-nfts>

106. Van Horne James C., Wachowicz John M. Fundamentals of Financial Management. Prentice Hall. 2003. 743 p.

107. Weygandt J. J., Kieso D. E., Kimmel P. D. Accounting Principles. Seventh Edition. John Wiley & Sons, Inc. 2005. 538 p.

108. Yatsyk T. Methodology of financial accounting of cryptocurrencies according to the IFRS. Evropsky casopis ekonomiky a managementu. 2018. Vol. 4. Issue 6.

ДОДАТКИ

Додаток А

Схема оптимізації управління грошовими коштами на підприємстві

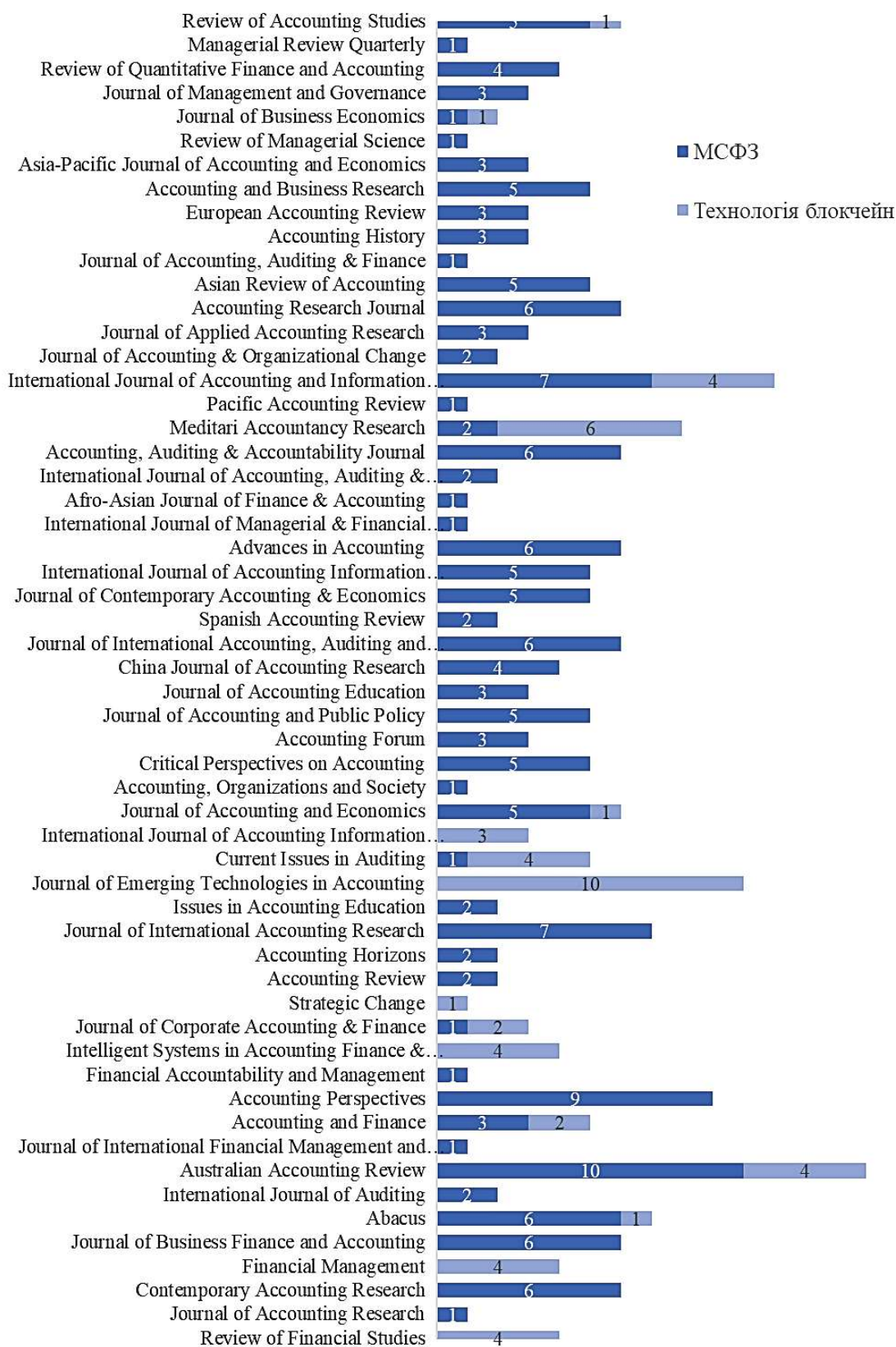
Джерело: складено автором на основі [90, 96, 107].

Додаток Б

**Основні бухгалтерські проводки за рахунком 31 «Рахунки в банках»
(субрахунок 311 «Поточні рахунки в національній валюті»)**

№ з/п	Зміст операції	Сума, грн.	Типова кореспонденція рахунків	
			Дт	Кт
1	2	3	4	5
1	Зарахування сум, що надійшли від покупців за відвантажені товари	35600,00	311	361
2	Зарахування готівки, зданої в банк через інкасатора	14000,00	311	333
3	Зарахування сум за одержаними векселями	41000,00	311	341
4	Зарахування сум, повернених фінансовими органами	25700,00	311	641
5	Зарахування сум, що надійшли за претензіями	4200,00	311	374
6	Зарахування сум, що надійшли від інших дебіторів	12760,00	311	377
7	Надходження сум на погашення дебіторської заборгованості, що списана в минулі роки до збитку	1745,00	311	716
8	Зарахування сум одержаного короткострокового кредиту	220000,00	311	601
9	Зарахування сум одержаного довгострокового кредиту	250000,00	311	501
10	Одержання грошей в касу за чеком	3600,00	301	311
11	Сплата заборгованості постачальникам	45780,00	631	311
12	Сплата штрафів, пені, неустойки	1300,00	948	311
13	Стягнення банком відсотків за кредит	2700,00	951	311
14	Погашення короткострокової позики банку	6500,00	601	311
15	Перерахування на погашення : - єдиного соціального внеску - ПДФО - військового збору	24500,00 18300,00 2650,00	651 641 641	311 311 311
16	Перерахування іншої кредиторської заборгованості	25300,00	685	311

Джерело: складено автором на основі [13].

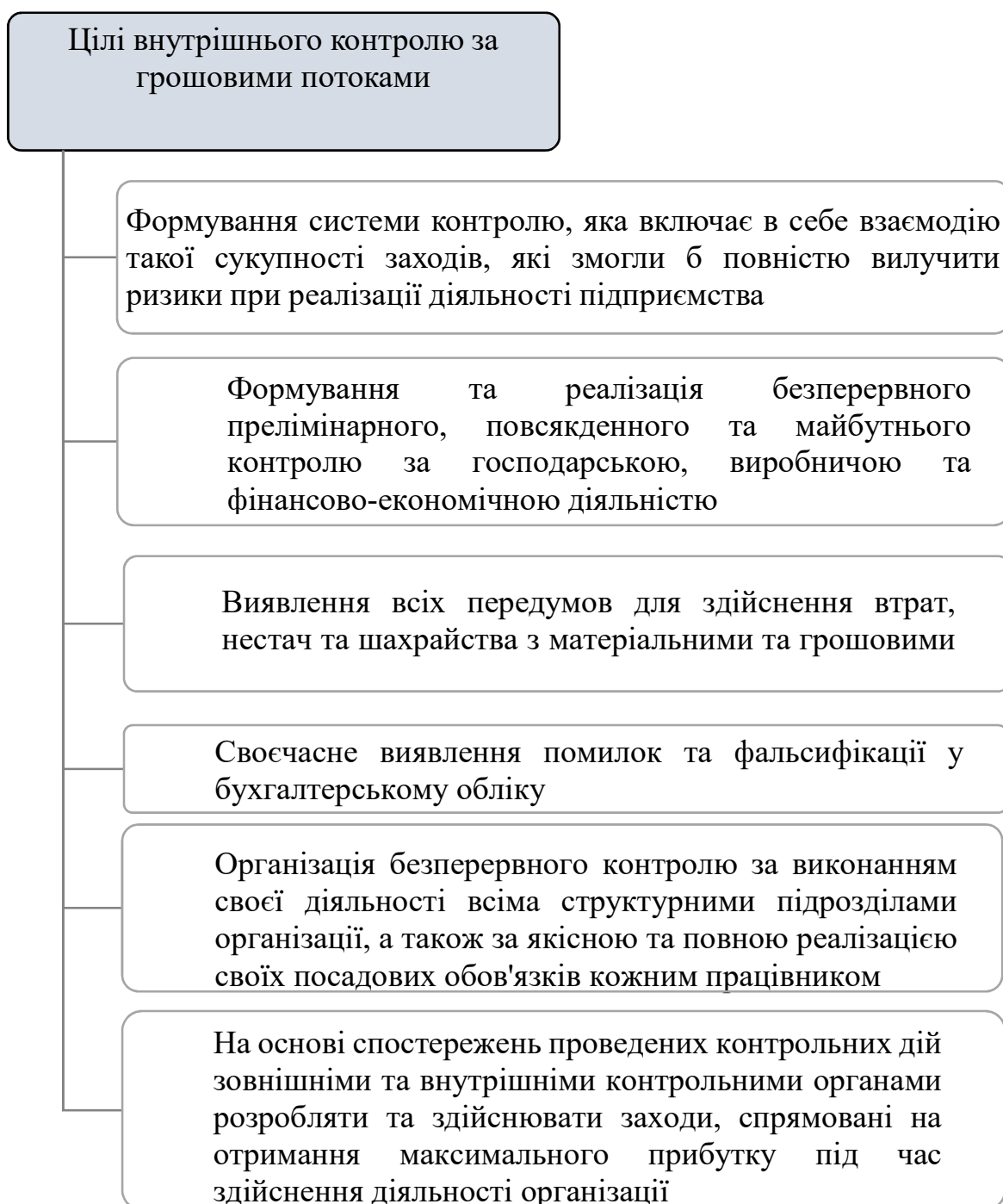
Кількість публікацій про МСФЗ та технології блокчейн у облікових журналах (2021-2022)

Джерело: [101].

Огляд концепцій контролінгу на підприємстві

Концепція контролю	Характеристика концепції
Концепція стратегічної навігації	<p>Завдання контролю:</p> <ul style="list-style-type: none"> - підготовка інформації та консультування при вирішенні завдань стратегічного планування, контролю та аналізу; - створення інструментів для чисельного виміру стратегічних намірів та потенціалів (завдання оперативного контролінгу автоматизовані). <p>Зусилля концентруються на інформаційно-аналітичній підтримці стратегічного управління, тому що саме на цьому рівні можна забезпечити майбутню ефективність діяльності організації.</p>
Концепція «нового контролю»	<p>Основним завданням контролю є сприяння менеджерам у процесі самоврядування. При цьому контролеру відводиться роль консультанта та постачальника релевантної інформації для ефективного виконання управлінських функцій.</p>
Американська концепція контролю	<p>Контроль представляє весь облік, звітність та деякі додаткові функції.</p>
Американська ключова концепція контролю	<p>Надає повний облік та звітність без додаткових функцій. У веденні служби контролю залишаються лише орієнтовані на результат (прибуток) завдання інформаційного забезпечення, складання планів, контролю та всього обліку.</p>
Німецька концепція контролю	<p>Тільки внутрішній облік та звітність, а також деякі додаткові функції. При організації служб контролю та фінансів відбувається первинний поділ завдань на внутрішні та зовнішні.</p>
Німецька ключова концепція контролю	<p>Контроль – це лише внутрішній облік та звітність без додаткових функцій. У веденні служби контролю залишаються лише орієнтовані на результат (прибуток) завдання інформаційного забезпечення, складання планів та внутрішнього обліку.</p>

Джерело: складено автором на основі [45, 47, 57, 59].

Цілі здійснення внутрішнього контролю за рухом грошових потоків організації

Джерело: складено автором на основі [35, 39].

Практичні проблеми при аудиторських перевірках руху грошових коштів та процедури для їх усунення

Проблеми, що потенційно можуть виникнути	Приклади ситуацій при аудиторських перевірках	Інші питання, що виникають в інших справах
Склад грошових коштів та їх еквівалентів	<p>Закордонна дочірня компанія з угодами про об'єднання грошових коштів зараховує банківські овердрафти до залишків готівки. Аудиторська фірма при перевірці не виявила початкової помилки. Хоча це в основному питання балансу, вплив був на представлення та розкриття інформації у звіті про рух грошових коштів.</p> <p>Поліпшення дій:</p> <p>Фірма оновила свої рекомендації для аудиторської групи. Робота, виконана аудитором щодо грошових коштів та їх еквівалентів, тепер також перевіряється старшим аудитором групи.</p>	Характер обмежень щодо залишків грошових коштів та їх еквівалентів і результат цього впливу на розкриття інформації у звіті про рух грошових коштів і балансі. Перевірка відповідності балансу визначенню еквівалентів грошових коштів.
Помилки класифікації, які в основному виникли між операційною діяльністю за рахунок інвестиційної діяльності	<p>Аудиторська група не застосовувала вимоги програми аудиту щодо розгляду безготівкових операцій, які не призводять до грошового потоку інвестиційної діяльності. Крім того, вплив несвоєчасних коригувань сальдо рахунків і звіту про рух грошових коштів призвело до того, що аудиторська група не приділяла належної уваги представленому остаточному звіту про рух грошових коштів.</p> <p>Поліпшення дій:</p> <p>Фірма доручила перевірку звіту про рух грошових коштів старшим членам аудиторської групи. Виконана аудиторська робота показала більший акцент на зареєстрованих аудиторських доказах і підлягала посиленому нагляду та перегляду з боку аудиторської фірми. Для аудиторських груп було проведено подальше навчання.</p>	Витрати на придбання розглядаються як інвестиції, а не як операційна діяльність. Витрати, пов'язані з припиненою діяльністю, розглядаються як операційна, а не як інвестиційна діяльність, що є помилкою. Погашення умовних резервів, пов'язаних із продажем бізнесу, неправильно класифіковане як інвестиційні грошові потоки, а не операційні.

Джерело: складено автором на основі [80].